

*A.B. Wroblewski.
Fem Aar
i
Roskilde*

OTTO B. WROBLEWSKI

FEM AAR I ROSKILDE

TRYKT SOM MANUSKRIFT FOR VENNER

KØBENHAVN
HARALD JENSENS BOGTRYKKERI
1917

FORORD

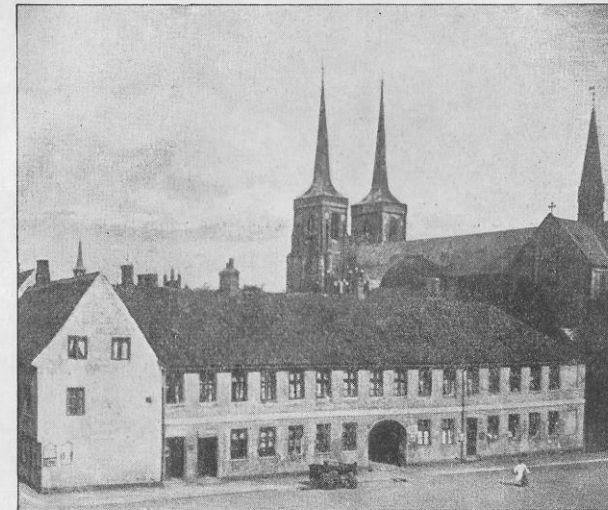
Blandt de af min i 1907 afdøde Fader, Forlagsboghandler Otto Bernhard Wroblewski, nedskrevne Livserindringer, udgør de efterfølgende Blade et bestemt afgrænset Hele, og det var hans Ønske, at jeg efter hans Død, naar jeg fandt Tid og Omstændigheder bejlige, skulde lade dem trykke som »Manuskript for Venner«.

Naar jeg nu i Tiaaret efter hans Død opfylder den mig saa kære Pligt, at bringe hans Tanke til Udførelse, er det i Forventning om, at ingen af de i Skriftet omtalte Personers Efterlevende — om det skulde komme dem for Øje — ville tage Anstød deraf. For Paalideligheden af det meddelte borger først og fremmest min Faders sjældne Hukommelse; men desforuden har jeg paa en ret mærkelig og uventet Maade faaet den til Overflod bekræftet, hvilket vil ses i den af mig til »Efterskrift« knyttede Tilføjelse.

Det er ikke undgaaet min Opmærksomhed, at der hist og her findes Gentagelser, rimeligvis foranledigede ved at Nedskrivningen har fundet Sted i to Perioder med nogle Aars Mellemrum; jeg har dog ikke deraf taget Anledning til at forandre noget i Teksten, men lader den fremkomme saaledes som den foreligger fra min Faders Haand, i Haab om, at de, hvem han har tiltænkt disse Erindringer, saavel hans nærmeste Slægt og Venner som de, der delte hans levende personalhistoriske Interesser, vil modtage dem i den samme Aand af Venskab og Sympati som den, hvormed de herved i hans Navn overrækkes dem.

Juli, 1917.

OTTO WROBLEWSKI

Det Hus paa Torvet i Roskilde, hvor OTTO B. WROBLEWSKI den 1. Maj 1853 etablerede sin Boplade. Senere nedrevet.

Da jeg i Aaret 1852 havde naaet Myndighedsalderen og i 9 $\frac{1}{4}$ Aar — heri dog fraregnet 16 Maaneders Krigstjeneste i 1850 som værnepligtig Soldat — arbejdet i C. A. Reitzels højtansete Forretning paa Kjøbmagergade i Kjøbenhavn, vaagnede Lysten hos mig til at sætte Foden under eget Bord. Det store Forbillede jeg havde at se op til, æggede, som naturligt var, min Virkelyst; men den hos mig stærkt fremtrædende Følelse af ikke i nogen Henseende at kunne staa Maal med det i Dygtighed, dertil Mangelen paa pekuniær Støtte og Bevidstheden om, at min mulige Etablering vilde berøre min allerede da af Døden mærkede Principal pinligt, idet han i sin Sygelighed let kunde faa den Tanke, at jeg vilde fiske i rørt Vande, ved efter hans Død at søge at »kapre« Kunder fra hans Sønner, mine gode Venner, — alt dette gjorde, at jeg ikke turde tænke paa Etablering i Kjøbenhavn. Og hertil kom endnu et Moment, der virkede afskrækkende, og det var — det lyder underligt i Nutidens Øren — jeg syntes, der var — for mange Boghandlere i Kjøbenhavn! For mange! Herregud! Ja, der var vel fem, sex og tyve rabatberettigede Firmaer i Kjøbenhavn og nu i 1900, altsaa 48 Aar efter, er der 100 rabatberettigede; men ganske vist er Indbyggerantallet vel ogsaa fordoblet, om end Bogkjøbernes Antal ikke har haft en saa rivende Udvikling. — Og naar jeg saa valgte Roskilde til min Fremtids Virkefelt, da havde jeg flere Grunde hertil; Byen, der havde en lærd Skole og en velhavende Kjøbmandsstand¹⁾, var omgivet af et rigt Omland, havde Jernbane (den Gang Kongerigets eneste) til Hovedstaden og havde kun 1 Boghandler. — Denne, der var en overordentlig hæderlig Mand, i hvem jeg i de kommende 5 Aar havde en elskværdig Collega, udfoldede, i Følelsen af ingen Concurrence at være undergiven, ikke synderlig Energi; den lærde Skole og dens mange Lærere lokkede og det var

¹⁾ Jeg anede ikke dengang, hvor uendelig lidt læsende denne var.

især blandt disse Adjunkt Steen Friis, senere Domkirkens Stiftsskriver og Historiograf, der i sine unge Aar havde været min Lærer i Geografi i Borgerdydskolen paa Christianshavn, som atter og atter i Reitzels Boglade talte om Savnet af en nogenlunde vel forsynet Boghandel. Dette slog Hovedet paa Sømmet, og jeg besluttede at forlade Reitzels Hus i April Maaned 1853 for at etablere mig i Roskilde. —

Om det første Skridt hertil har jeg allerede tidligere fortalt i de sidste Blade af mit lille Skrift, trykt i 1889 som Manuskript, »Ti Aar i Reitzels Boglade«. Det holdt haardt at faa det gjort, men desto glattere gik det med Antagelse til Rabatberettigelsen i den københavnske Boghandlerforening. Under alskens Forhandlinger og jævnlige Reiser til Roskilde til mit fremtidige Hjem (i min Fritid om Søndagen vel at mærke) med Borgerskabs Erhvervelse, Leje af Lokale og Forfærdigelse af et saare beskedent Inventarium gik Vintermaanederne i 1852—53 og Foraaret. Den 31. Marts forlod jeg Reitzels Hus og den 1. Maj aabnede jeg min lille Boglade paa Torvet i Roskilde, paa den Del af dette, der fører ned mod Palaet. Det var ikke nogen flot Lejlighed jeg havde at raade over: En Stue paa 2 Fag og Glasdør, en 3 Fagsstue, der paa én Gang var Arbejdsværelse, Daglig- og Spisestue, begge disse ud til Torvet og til Gaarden et Soveværelse paa 2 Fag, Køkken, Fadebur og Brændselsrum; det var det hele, men det var fuldkomment tilstrækkeligt til mine Fordringer til Forretningslokale og personlige Bekvemmeligheder. — Dertil kom mit hele Personale, bestaaende af en Bydreng, Elev af en af de offentlige Skoler, som jeg kun havde den halve Dag.¹⁾

Se, alt det saa jo ret lyst ud; jeg havde mødt overordentlig stor Velvillie hos de københavnske Forlæggere²⁾ og man

¹⁾ Om ham se Efterskriften.

²⁾ Et ganske særligt Exempel herpaa føler jeg Trang til her at anføre. Til min Etablering hørte ogsaa Anlæget af et Lejebibliothek af nye, gode Bøger; vel var der 2 saadanne i Roskilde, men Materielliet var gammelt, nyere Bøger manglede og, hvad der var, var mindre propert. Jeg henvendte mig da bl. fl. til den elskværdige Ejer af det store S'ske. Forlag (Hr. L.), der havde sit Lokale paa Børsen og var Forlægger af en stor Mængde baade danske og fra fremmede Sprog oversatte Romaner, aldeles uundværlige for et Lejebibliothek. »Ja min kære, unge Ven«, sagde den gamle Hædersmand, »mere end 2 & 3 Aars Credit og saa en lempelig Afvikling i Mellemtiden kan jeg ikke indrømme Dem, men derimod skal De faa — ja, saa tilbød han mig en saa

indrømmede mig villig den nødvendige Credit; jeg var tarvelig vant fra mit Hjem, havde gaaet i en god praktisk Skole hos Reitzel, forenede hermed Lyst til min Virksomhed og sad inde med en rigtignok temmelig lille Driftskapital af nogle faa hundrede Rigsdaler; men en væsentlig Ting manglede jeg, og det var selv det tarveligste Kjendskab til Papirhandelen og hvad dermed staar i Forbindelse, dette absolut uundværlige Appendix til en Provinsboghandel. Jeg maatte derfor til en Begyndelse, og indtil jeg lærte Kilderne at kjende, arrangere mig med en større københavnsk Papirhandel, der forsynede mig med det nødvendige Lager af de brugeligste Papirsorter og øvrige dertil hørende Sager, saasom Convolutter, Blæk, Penne, Blyanter, Tavler og Grifler, Lak, Oblater o. s. v., alle de 100 Ting, man maa have for at være »velassorteret«, og saa maatte jeg have indrettet en Priscourant over hvad jeg skulde tage Ris-, Bog- og Arkvis for Papiret, og ligeledes, om jeg saa maa sige en gros og en detail d. v. s.: Grosvis, dusinvis og i enkelte Stykker af al den anden Ragelse (Staalpenne, Blyanter o. s. v.); det var jo et helt Studium, som jeg dog temmelig hurtigt fik overstaaet, saa at jeg efterhaanden kunde emancipere mig fra min noget kostbare Leverandør, tage Papiret direkte fra Fabrikkerne og de øvrige Sager fra Berlin og Hamburg, der ialtfald den Gang hyppigere end strængt nødvendigt hjem-søgte Kjøbstæderne ved deres ofte paatrængende Reisende.

Men havde jeg Tilladelse til at sælge Papir? Nej, det havde jeg netop ikke; medens det at blive Boghandler kun var en ganske almindelig Borgerskabssag, hvortil kun udfordredes et ganske almindeligt Bevis for, at jeg havde lært Boghandelen, var myndig og ikke havde været straffet, saa var Papirhandel en Bevillingssag, der skulde afgøres af det højkongelige danske Cancelli med Byens Øvrighed og Stiftamtet som Melleminstantser. Jeg havde i Vinteren før min

svimlende høj Rabat, at han, om det havde været i Nutiden, af den højtærede Bogh. Forening uvilkaarligt vilde blive dømt allermindst til at miste Ære, Liv og Gods, og saa var det endda næsten med Undseelse, at han gjorde mig dette generøse Tilbud, der vakte gamle Reitzels utilslørede Forbavelse for ikke at sige Forargelse; »saadanne Vilkaar kan jeg ikke indrømme Dig«, sagde han, »mine Bøger koste mig mere end L's ham«; men villigt skal jeg indrømme, at ogsaa han viste mig megen Imødekommenhed og støttede mig kraftigt bl. a. med gode Anbefalinger ved min Etablering.

Etablering altsaa indgivet min underdanige Ansøgning gennem Roskilde Øvrighed, og troede hermed den hellige Grav velforvaret, gjorde mine Bestillinger og indrettede mit Inventarium¹⁾, da kom der, som et Lyn fra en klar Himmel det sønderknusende Svar, at Bevillingen var mig nægtet! Paa min ærbødige Forespørgsel hos den mig i al den Tid, jeg boede i Roskilde, meget bevaagne Borgmester, Justitsraad L. Top, fik jeg det Svar, at min Ansøgning ikke var bleven anbefalet af — Byraadet. Kun han selv, Byskriveren og 1 af Medlemmerne til, rigtignok det allermest formaaende, nemlig den bekjendte Agent, Farver Svane²⁾, tidligere Stænderdeputeret og Byens første Mand, havde, efter hvad jeg underhaanden erfarede, stemt for mig; de øvrige ærede Skatteborgere havde alle som én stemt imod mig, ikke fordi de i og for sig havde noget imod, at der blev mere Papir at faa i Roskilde, og heller ikke fordi de havde nogen Slags personlig Uvillie mod mig, den dem ganske ubekjendte unge Mand, men udelukkende af Velvilligheds-Hensyn til min ovennævnte brave Kollega, der havde følt Jordbunden vakle under sig ved Tanken om en Concurrent og derfor i Mellemtiden havde gjort mig mange, forresten aldeles uantagelige Tilbud om Kompagniskab, der skulde ende med fuldstændigt Eneeje for mig efter en Aarrækkes Forløb. Man antog formodentlig paa denne Maade, om ikke til at formaa mig til at opgive min Etablering, saa dog at paaøctroyere mig Kompagniskabet, men jeg stod imod! Min gamle Fader, der var en gammel veltjent Cancelli-Embedsmand og personlig Bekjendt af Stiftamtmand Tetens, Byraadets nærmeste Forresatte, gik til denne, der kun kunne sige, at en saadan Optræden af et Byraad var noget ganske ukjendt, men at han jo ikke ret vel kunde andet end følge dets Indstilling; imidlertid raadede han til, at jeg, naar jeg havde været etableret i Byen en Maanedstid eller 2 og var bleven kjendt af Byens Folk, paa ny skulde indgive min Ansøgning som tidligere. Jeg fulgte Raadet, men Byens Raad fandt, at der ingen Trang

¹⁾ Dette blev tilvirket af en Roskilde-Snedker, der endvidere forfærdigede forskellige Smaating for mig til Salgsgegenstande, saaledes, som anført paa hans Regning: »24 Støger Nølepaler« hvilket betyder: 24 Stykker Linealer!

²⁾ Svane var personlig Bekjendt af mine Forældre; han og min Moder var i deres Barndom Legekammerater.

var til nogen ny Boghandler; foruden Boghandler Hansen, der havde Papirhandler-Bevilling var der ogsaa en Bogbinder, der havde samme Bevilling, og dermed var Byen tilstrækkelig forsynet, altsaa maatte det have sit Forblivende ved det tidligere Svar og til samme Resultat kom Stiftamtet. — Nu vare gode Raad dyre; thi jeg kunde jo vente, at det vilde ende med Ubehageligheder, om jeg trodsede Forbudet, og undvære Papirhandelen kunde jeg ikke; jeg var paa Pladsen og sad dér ret vel forsynet med Skabe og Skuffer fulde af Papir og Skrivemateriale, men maatte blot ikke sælge deraf. Saa gik min Fader til den da fungerende Indenrigsminister, ingen ringere end Anders Sandøe Ørsted, overrakte ham en 3die Ansøgning og har da tillige berettet Sagens Forhistorie, for saa gik det som Fod i Hose; Bevillingen blev udfærdiget for mig og gennem Stiftamtet meddelt Roskilde Byraad, der nu maatte bide i det sure Æble og meddele mig den attraaede Tilladelse. Man maa nu endelig ikke tro, at denne lille Ydmygelse for de gode »Byraader« vakte Spor af Uvillie mod mig; den havde de ikke vist, medens Sagen ventileredes og den sporedes ikke nu, da Sagen gik dem imod; jeg antager, at en Del af denne Høflighed skyldes den lille Krigslist, som min kære og kløgtige Fader tilraadede mig at anvende og som jeg vel nok nu — efter 47 Aars Forløb — tør røbe.

»Hør nu, min Dreng,« sagde han, »nu skal Du gaa rundt til alle Medlemmerne af Øvrigheden og Byraadet og takke hver især for den mod Dig viste Velvillie ved Opfyldelsen af dit Ønske.« Og det var et klogt Raad, tillige godt at faa Forstand af; jeg gik rundt og takkede; og lærerigt var det at lægge Mærke til Maaden, paa hvilken Takken optoges. Medens de faa, der fra Begyndelsen havde støttet mig med deres Stemme — Svane, Foss og Byskriver Holm — udtalte deres Glæde over det heldige Resultat, modtog de øvrige Takken som ret vel fortjent; kun en af dem, den prægtige, brave og joviale Kjøbmand, Agent Søren Borch, (Maleren og Arkæologen, Prof. Jacob Kornerups Stedfader) var saa ærlig at sige, ja, min gode Hr. W.! mig har De sgu ikke noget at takke for; for jeg har ærlig og redelig stemt mod Dem, hver Gang Sagen var for, ikke fordi jeg havde det mindste mod Dem, men for at støtte den skikkelige Stakkel Gutzon

Hansen; nu ønsker jeg Dem til Lykke og det skal vi drikke et Glas paa, og saa fik vi et Glas af hans berømte næsten sorte Portvin, som jeg forresten lidt senere vil komme til at omtale under andre Forhold. Men hele denne lille Episode om Papirhandler-Bevillingen afsluttedes først flere Maaneder efter min Etablering, altsaa tilbage til den 1. Maj, da jeg aabnede min Boglade i den gamle minderige By, hvor jeg — de hyppige Smaareiser i Vinteren 52/53 fraregnede, foretagne i Anledning af min Etablering — kun havde været 2 Gange før i mit Liv.

Mit første Besøg var i min tidlige Barndom, da jeg, siddende paa en Skammel midt i en mægtig Wienervogn, der rummede hele Familien, mine Forældre og 3 Brødre, gjæstede den gamle Kongestad en skøn Sommerdag; vi kjørte fra Blaagaard Kl. 4—5 om Morgen; Dagen gik med Besøg i Domkirken, ved Kilderne og paa de smukke Spadseregange om Byen og ved Fjorden og Kl. 12—1 om Natten vare vi atter hjemme; og anden Gang jeg var i Roskilde var i Februar Maaned 1850, da jeg som Soldat i Følge med 7—8 Kammerater passerede Byen paa Vejen til Odense, hvor den Afdeling, ved hvilken jeg var bleven ansat, 2det Forstærknings-Jægerkorps, laa i Garnison. Vi skulde naturligvis benytte Apostlenes Heste, men besluttede alle som én, for egen Regning naturligvis, at kjøre paa Jernbanen til Roskilde (længere gik den ikke) da Vejr og Føre var alt andet end indbydende. Ved Ankomsten tidlig paa Formiddagen var vor første Vandring til »Billettøren«, en kommunal Embedsmand, der havde det Hverv at sørge for Militærets Indkvartering, og man tildelte mig som Vært for 1 Dag og Nat gamle Møller Brønniche paa Hersegadens Mølle tæt ved Banegaarden; lidet anede jeg da, at jeg lidt over 3 Aar efter i ham skulde finde en venlig og vakker Medborger; men ved mit første Besøg hos ham, da jeg blev ham paanødet, var han ikke saa imodekommende; han vilde rent ud sagt ikke have mig, men gav mig en skriftlig Anmodning til Værten i Gjestgivergaarden »Prindsen« om for hans (B.s) Regning at huse mig dér. Det var jo forøvrigt en meget gentil Behandling, da han vist ikke havde behovet at indlogere en uselig, menig Soldat i Byens første Gjestgiversted. »Prindsen« ejedes da af den i vide Kredse kjendte

elskværdige Capitain Sveistrup, Chef for Roskilde Borgerkorps, der med vanlig Venlighed modtog den unge forkomne, fuldt bepakke Rekrut, og hvis Elskværdighed mod mig steg adskillige Grader, da han i mig fandt Sønnen af en af sine faa endnu levende Studenterkammerater fra 1804. For Student var han; havde senere, i den lange Krigsperiode 1807—14 mod Englænderne, været Militær, avanceret til Lieutenant og saa vidt jeg véd, ved Giftermaal — hans Hustru hed Røstet — erhvervet Gjestgivergaarden i Roskilde, hvis dygtige Vært han var lige til sin Død i 60'erne eller 70'erne. Det var en statelig Skikkelse med stærke militære Aspirationer, ikke fri for Forfængelighed, og omfattende sin Stilling som Chef for Borgervæbningen med Iver og Interesse, forenet med betydelig personlig Elskværdighed.

Man vil saaledes se, at mit Roskilde Bekjendtskab fra Begyndelsen af ikke var stort; det indskrænkede sig til de 3 nævnte: Adjunkt Steen Friis, Agent Svane og Capt. Sveistrup; men Anbefalinger fra Kjøbenhavn og nysluttede Bekjendtskaber aabnede snart mange Døre for mig; jeg vil ventelig i de følgende Blade faa Lejlighed til at nævne mange, til hvem jeg knyttedes med Venskab, der varede til Døden skilte os og langt ud over det korte Spand af Tid, da jeg daglig færdedes med dem i Roskilde.

Paa min Forretnings Aabningsdag var min Fader ude hos mig; ellers var Tilstrømningen ikke stor og et Par Flasker Portvin og en Krandskage gjorde Fyldest i flere Dage som Velkomst til de Besøgende, der vel nærmest kom af Nysgerighed efter at se den ny Boghandler, hvis Navn de end ikke kunde udtale. »Den ny Boghandler« var forresten et Navn, jeg beholdt længe; eller ogsaa »den ny Bogbinder«; de to Begreber var heller ikke lette at holde fra hinanden; og Navnet — det var jo ikke til at løbe til. Nogle af de første til at besøge Etablisementet var 2 unge, kjønne Damer, der kom for at kjøbe — et Dusin Staalpenne! Senere op ad Dagen havde jeg Besøg af Byens Borgmester, Justitsraad Foss, der var saa elskværdig at komme ind og hilse paa mig og med et betegnende Smil fortalte mig, at 2 af hans Døtre havde fortalt ham, at de havde været inde hos mig og kjøbt Staalpenne, der jo var forbudne Varer; men han føjede beroligende til,

at han skulde ikke paatale det; i saa Henseende kunde jeg være ganske rolig. Nægtelsen af min Ansøgning var jo det rene Vanvid, og der var heller ikke i de Maaneder, der hengik inden jeg fik Bevillingen, noget Menneske, der lagde mig et Halmstraa i Vejen i Anledning af Salget af disse Sager.

Det var jo en betydelig Forandring fra mit Kjøbenhavnerliv! Ene i min Varebod, ude af Stand til at forlade Bogladen fra 7 $\frac{1}{2}$ Morgen til 8 Aften, indtagende i Ensomhed mine Maaltider, som jeg paa »Middagen« nær, der blev mig tilbragt, selv tilberedte og hvortil de nødvendige Indkjøb gjordes af en Kone, der passede Rengøring og Vask, Sengeredning og Skobørstning, var det jo ikke videre livligt. Der kunde ofte om Formiddagen gaa Timer, i hvilke der ikke kom et Menneske; højt regnet et Bud, der skulde bytte Bøger i Lejebibliotheket, men ellers Ingen. I Morgentimerne, før Skoletiden var begyndt, i Middagsstunden og om Eftermiddagen efter endt Skoletid, ja saa kunde der være lidt Liv med Skoledrengene, der skulde gjøre deres Indkøb, og med Skolens Lærere, der vel i Begyndelsen holdt sig tilbage, enten fordi de vare min Kollegas faste Kunder eller toge deres Forbrug i Kjøbenhavn, men som dog efterhaanden fandt Vej til min Dør, især da de opdagede, at min Boglade var bedre forsynet med Bøger end Gutzon Hansens og navnlig, ved min gode Forbindelse med Reitzels Boghandel, havde et ikke lille Udvalg af Udlandets Literatur til »behageligt« Eftersyn. Saaledes var det ialtfald i Begyndelsen, men eftersom Forretningen blev bekjendt ogsaa i Omegnen og jeg fik Kunder blandt Præster, Skolelærere, Proprietairer og Forpagtere, kom der Liv i Forretningen og de »døde« Timer blev færre og færre, ligesom ogsaa Forretningen optog anden Virksomhed, saaledes Handel med Musikalier og Tapetpapir.

Men ogsaa Forskjellen i de Retninger af Litteraturen, der solgtes i Kjøbenhavn og i Roskilde, var himmelvid, noget som jeg, lidt »aristokratisk« anlagt og tilvant fra Reitzels Boglade, ikke strax blev opmærksom paa. Det var i hine Aar, da den bekjendte »Bogmager« L. I. Flammang udgav sine forskellige folkelig-historiske Skrifter, Episoder af Danmarks Historie, 3-Aars Krigen, det danske

Hofs hemmelige Historie, Frederik VI, Christian VIII o. s. v., Bøger, som ikke kjendtes i de mere ansete Boglader i Kjøbenhavn; jeg ændsede i Begyndelsen ikke disse 2den Klasses Varer, men saa en Markedsdag, da Torvet lige udenfor mine Vinduer var fuldt af Boder og Telte med alskens Varer, faldt jeg paa at fylde Skab og Vinduer med disse i Reglen med Billeder og Portraiter forsynede Hefter, og det gjorde en storartet Virkning paa den frem- og tilbagebølgende Landbefolkning; jeg fik ret betydelig, stedse stigende Subskription paa den Slags Læsning baade blandt »Hedens« rige Bondebefolkning, som ellers ikke ofrede noget til Bogkjøb, men desto mere paa Heste, Vogne, elegant Seletøj og paa Guldhuier til Kvindfolket, og hos Roskildes Smaaborgere. Et andet Exempel paa en for den kjøbenhavnske Boghandler ukjendt Form for Bogsalg — ialtfald den Gang — oplevede jeg ganske kort efter min Etablering; vistnok i den første Maaned. En skønne Dag kom en pæn, ældre Mand ind til mig, og spurgte, om jeg vilde overtage Fordelingen af henvend 80 Expl. af en Bog han fremviste: »Kunsten at forlænge det menneskelige Liv« af Dr. Hufeland (Milos Forlag i Odense). Kjøberne eller rettere Bestillerne vare alle bosiddende i Roskilde, hvor han var gaaet fra Dør til Dør og (falbudt eller) optaget Bestilling paa »Kunsten«, og jeg behøvede ikke at frygte Risicoen, da jeg ikke behøvede at levere Bogen uden Betaling og overhovedet kun skulde betale de bestilte Bøger for saa vidt jeg selv fik dem betalt. Det var et for mig saa mærkeligt Tilbud, at jeg saa noget tvilvsom paa det hele og udtalte min Frygt, at det maaske ikke var mig tilladt paa den Maade at løbe om med Varer; men det var netop derfor, at han var kommet til mig, thi medens han ikke saaledes maatte gaa fra Dør til Dør og falbyde Varer, maatte jeg gjerne udføre de Bestillinger, som jeg havde modtaget gennem ham; men forinden jeg slog til og sagde ja, maatte jeg dog vide, hvad han skulde have for sin Part og hvad jeg skulde have. Jo, det var meget let at svare paa; han skulde Intet have og jeg 25 pCt. Rabat i Aars Regning hos Forlæggeren; jeg havde saaledes en smuk lille Fortjeneste ved denne Handel og solgte senere adskillige Expl. af denne Bog, hvoraf de store Boglader i Hovedstaden muligvis ikke solgte et ene-

ste Expl. — Med Fare for at paadrage mig et Skin af Forfængelighed eller Selvgodhed, maa jeg endvidere berette om en Episode, der ikke undlod at henlede Roskilde Bys Opmærksomhed paa den ny Boghandler. Som det vil erindres udbrod der i Kjøbenhavn ca. 13. Juni 1853, altsaa knap 1¹/₂ Maaned efter min Etablering i Roskilde, en voldsom Cholera Epidemi, og Frygten for Smittens Overførelse til Nabo-byen Roskilde naaede hurtigt denne, skjøndt Faren var saare ringe derude, baade paa Grund af Byens overordentlige sunde Beliggenhed og dens uforlignelige Kilde-Rigdom (slet ikke at tale om Søren Borchs berømte sorte Portvin!) med det dejligste Vand, som tænkes kan; men Frygten var der, yderligere bestyrket ved Frekventsen paa Jernbanen mellem K. og R., Kongerigets eneste. — Til Bekæmpelse af denne og for at indprænte gode, sunde Leveregler og visse diætetiske Forskrifter samt Forholdsregler, strax at tage ved Spor af Sygdommens Optræden, udgav den bekjendte Læge Ole Bang et lille Flyveblad paa 4 trykte Sider i 8vo-Format; det solgtes — for saa vidt det ikke uddeltes gratis til Ubemidlede — for en umaadelig billig Pris partivis; jeg anskaffede et Parti heraf og uddelte Bladet gratis (saa vidt jeg mindes baade i Roskilde og i den usundere Kommune St. Jørgensbjerg nede ved Fjorden) i Hundrevis; hvilket indbragte mig Tak og, hvad jeg visselig ikke hverken havde anet endsige paatænkt, bragte mig i Folkemunde. Forresten slap Byen og St. Jørgensbjerg ikke; sidstnævnte Sted, der rummede adskillige Betingelser, bl. andet ved sin umiddelbare Nærhed ved Roskilde Fjord, for Modtagelighed, og hvis Indbyggerantal (mest af fattige Smaakaarsfolk) kun talte nogle faa hundrede Mennesker ialt, havde vistnok nogle og tredive Døde! I Roskilde By var Antallet ringere, jeg tror ikke over 8 à 10 Døde og det var endda kun en aldeles utilgivelig Letsindighed, som var Skyld i Ulykken. En jævn, tarvelig Kone (Jordemoder af Profession), boende i en af de smaa Gyder, der forbinder Algade eller Skomagergade med Bondethinget, havde en Søster i Kjøbenhavn, der døde af Cholera; Jordemoderen tog øjeblikkelig ind til Hovedstaden, opsøgte Søsterens Bolig, var behjælpelig ved hendes Jordeferd, iførte sig, efter Sigende, den Dødes Klæder og medførte alt hvad hun kunde

af dennes Efterladenskaber til det hidtil af Sygdommen uberrørte Roskilde. Naturligvis døde hun; og for saa vidt laa hun paa sine Gerninger, men fra hendes lille Hjem bredte Smitten sig og bortrev som sagt en halv Snes Mennesker i det hele. — Dette satte Skræk i Blodet hos samtlige ængstelige Sjæle i det ganske Borgerskab; og da det saa saadan ganske i sin Almindelighed bleve anbefalet, (af Dr. Snaps¹⁾) muligvis, at holde Maven varm og dette navnlig ypperligt lod sig praktisere ved at drikke Portvin, ja, saa var det, at Agent Søren Borchs iforvejen godt kjendte meget mørke Portvin, som jeg allerede et Par Gange har nævnt, til 4 Mk. pr. Flaske, d. v. s. 1 Kr. 33 Øre, gjorde en aldeles fænomenal Lykke, for saa vidt den da ikke gjorde Folk til Drukkenboldte, hvad dens fortræffelige Egenskaber nok kunde friste til. For mig, som havde saa godt som alle mine Kjære i det ulykkelige Kjøbenhavn, var det uhyggelige Tider; at tage daglig derind, havde jeg hverken Tid eller Raad til og vilde vel heller ikke have været fornuftigt; Telegraf, endsige Telefon kjendtes ikke, og det var kun pr. Korrespondance, at jeg hørte, hvordan det gik derinde. Dertil kom, at min Broder Lægen beklædte den usædvanlig udsatte Stilling som Cholera-Læge i de usleste Kvarterer af Christianshavn, hvad jo nok kunde give Anledning til Ængstelse. Men naar Søndag kom, havde jeg ingen Ro paa mig før jeg samledes med mine Kjære i det gamle Hjem paa Blaagaard. Men hvor forunderligt var det ikke derinde, og hvor var ikke Overgangen fra det luftige, højtliggende Roskilde med den friske klare Luft til den underlige tunge Luft, der som en ildevarslende, trykkende Skygge hvilede over Hovedstaden, paafaldende; som Forholdene vare, behøvede jeg jo slet ikke at tage ind til selve Byen; fra Kjøbenhavns Banegaard, der laa nær Kalvebodstrand, omtrent ved den nuværende søndre Ende af Colbjørnsensgade, kunde jeg naa Hjemmet paa Nørrebro ad Trommesalen og Stierne langs Søerne og dér, i det gamle Hjem, var der luftigt og friskt. — Det var en underlig Sommer, med en usædvanlig Rigdom paa Frugt i Haverne; navnlig var der overvældende Masser af Blommer, Kirsebær og Buskfrugt ogsaa i vor store gamle Have paa Blaagaard; men

¹⁾ Om denne, senere under Personalia.
Fem Aar i Roskilde.

tappert modstode vi alle, baade gamle og unge, at nyde den forbudne Frugt, der fik Lov til at hænge paa Træerne og raadne, og dertil var det en meget varm og stille Sommer; jeg troer saaledes, at der i de lange og slemme Tider ikke faldt en eneste forfriskende Tordenbyge; men hele Dagen kunde jeg jo ikke blive paa Blaagaard; jeg maatte jo besøge Slægt og Venner paa Nørrebro og maatte vel ogsaa en Gang imellem et Ærinde til Byen; hvor forunderligt uhyggeligt var det ikke; paa Nørrebrogade mødte man, som det syntes, endeløse Ligtog indtil langt ud paa Søndag Eftermiddag Kl. 6—7; men det var ikke de sædvanlige mer eller mindre pyntelige Ligvogne med kranse-smykkede Kister og et stort Følge i lukkede Kareter og Drosker; nej, det var store flade Møbelvogne, hvor tarveligt sammentømrede, sort anstrøgne simple glatte Kister stablede korsvis ovenpaa hinanden, førte Smitsotens talrige Offre, af og til ledsagede af en lille gaende Skare, ud til den fælles aabne Grav paa Assistents Kirkegaard, i hvis Bund var nedlagt et Lag ulæsket Kalk, der mentes hurtigt at ville dekomponere de Lig, der betroedes den. Og det samme Syn kunde møde en i Byens kvalme, lumre Gader, saa vidt muligt mennesketomme, da alle de, der havde Evne til det og som kunde forlade Hovedstaden, skyndsomst forlode denne for at søge sundere Opholdssteder og Omgivelser. Og naar saa Dagen var endt i Glæde i det kjære gamle Hjem ved Samværet med mine nærmeste og især min Broder, der tappert stod paa en udsat Post i Farens Stund, drog jeg med sidste Aftentog til mit ny Hjem i Roskilde i Haabet om, naar igjen en Uge var forløbet, atter at skulle samles med de Kjære uden at Hjemmets Kreds var brudt. Ikke slet saa glade saa mine ny Omgivelser i R. paa disse Reiser, som de ikke vare langt fra at finde forbrøderiske og helst vilde have forbudt. Navnlig min Husfælle, den mærkelige Overlærer Broager, om hvem senere, der legemligt set var noget defekt, idet han manglede højre Fod og venstre Arm, var meget indigneret over mine hyp-pige Reiser; han boede lige ovenover mig, og maatte, naar han skulde ud i Byens Gader passere min Dør og mine Vinduer; men det gjorde han i et mægtigt Bueslag, halvt af virkelig Frygt og halvt som en Demonstration mod min Let-

sindighed, som han kaldte det; først naar flere Dage efter min Københavns Tur var forløbne, uden at jeg viste mig smittet, turde han tale til mig. Der var naturligvis den samme Rigdom, forholdsvis maaske endog større, paa Frugt i Roskilde, men Politiet her havde selvfølgelig bedre Haand i Hanke med Folk i den langt mindre Kommune end Københavns Politi; mindes jeg ret, blev saaledes alt Salg af Frugt paa Torvet forbudt, ja Gartner Møller, der havde sin store Have umiddelbart ved Enden af Olsgade, hvor Træerne bugnede under Vægten af gule Blommer og de liflige grønne Reine-clauder, maatte til Sorg og Ærgrelse baade for Voksne og Børn i Tøndevis grave disse ned. Da fuldmoden Frugt, nydt med Maade, vel forresten maa antages som en endog sund Føde, var det maaske vel strængt; Faren kom vistnok først ved samtidig Nydelse af andre Fødemidler og Drikkevarer, saasom Agurkesalat, ikke moden Melon, Koldskaal, Tykmælk, syrlig Øl o. s. v. Jeg mindes saaledes, at nogle af mine københavnske Venner efter Aftale besøgte mig en Søndag Formiddag i Choleratiden; en elskværdig Familie, som lige fra min Bosættelse i Roskilde havde vist mig stor Venlighed, skjøndt jeg var den ganske ubekjendt, havde tilfældigt hørt om det Besøg jeg ventede, og da de vel vidste, at jeg kun daarlig var indrettet paa at modtage Gjæster, havde de indbudt os alle 4 til at spise Frokost i deres Hjem, før vi besøgte Domkirken og Byens og Omegnens andre Seværdigheder. Som Dessert blev der sat en stor Skaal af de dejligste Blommer og Kirsebær paa Bordet tilligemed en Karaffel Portvin! Ja, sagde Værten (Adj. E.), jeg véd nu nok, at der er en Del Skræk hos Folk for at nyde Frugt, men min Kone og jeg ere nu ikke bange; vær'sgo' at tage for Dem og drik et Glas Vin eller to dertil; og det gjorde vi uden at have Mén deraf, men vi havde rigtignok heller ikke drukket Øl til Maden eller spist Tykmælk. — At jeg ogsaa havde Besøg af Slægt og Venner i mit Hjem, er naturligt; foruden det nysomtalte Besøg af 3 gode Venner, kom saaledes en Dag Enkefru S. Reitzel, min kort iforvejen afdøde Principals Hustru, ud i Besøg hos mig, ledsaget af sine Børn, men den flittigste Gjæst var dog min Fader, som trods sine 67 Aar og noget skrøbelige Helbred kom ud for at forkorte min En-

somhed og naar Tid og Lejlighed gaves dertil, gjorde Smaa-ture med mig i den smukke Omegn og endog sammen med mig besøgte Præsten Holst i Borup (mellem Roskilde og Ringsted); han var Ven af Hjemmet eller maaske rettere god Bekjendt, som gift med Generalkommissair I. V. Neergaards Datter, til hvis Hus min Tante Louise Baden havde været knyttet. — Forresten kom jeg ret snart ind i Familielivet og Selskabeligheden i Roskilde; jeg var jo en ung Mand, af god Familie, og ugift, hvilken sidste Omstændighed i visse Forhold kan have nogen Betydning; og det var paa den Aarstid endnu ikke gaaet op for de »Indfødte«, at jeg havde den store Fejl, ikke at kunne dandse (jeg har alle mine Dage haft let ved at blive svimmel) og ikke følte noget Savn ved Mangel paa Færdighed deri. — I de følgende Linier vil jeg forsøge at give i korte Træk et Billede af min Omgangskreds, der falder i 3 Grupper: den første dannes af det højere Bourgoisi og Embedsstanden, den anden: en i social Dannelse lidt lavere staaende Gruppe af Borgerstanden, Klublivet og de samtidige, jævndaldrende Retsfuldmægtige og lige-stillede, samt endelig den 3die, der kun omfatter et Hjem og én Person: Herredsfoged, samt Birkedommer, Cancelliraad Charles de Coninck, men lige godt maa have sin særlige Om-tale, da jeg staar i et ganske særligt Taknemligheds Forhold til ham. Forinden jeg imidlertid indlader mig paa denne Skildring af Personalia, et Stykke Arbejde jeg i den sikre Følelse af bristende Evne til at gøre det godt, gaar til med en vis Betænkelse, maa jeg her hidsætte Beretning om et Par Begivenheder fra min allerførste Roskilde Tid. Den første skal blot berøres ganske flygtig, udelukkende for i faa Linier at give et slaaende Bevis paa patriarkalske Forhold og det gode Sammenhold, der kjendetegnede Livet i en Provinsby, fjernet 1 Times Reise fra Hovedstaden. Det var jo i de første Dage af Maj Maaned, at jeg etablerede mig, og i de sidste Dage af samme Maaned var det den hæderligt ansete, meget elskværdige, velstaaende Kjøbmand og Agent Søren Borchs Fødselsdag. Den betragtedes som en offentlig Festdag i hele Byen; jeg tror endog der var almindelig Flagning og »hele Roskilde« indfandt sig da — det vil da sige den verdslige og gejstlige Embedsstand, en Del af den lærde

Skoles Lærere og hele det finere Bourgoisi — for at aflægge Visit og Lykønskning hos den joviale, elskværdige Vært i hans store Hus for i Løbet af de næste 24 Timer at nyde godt af hans udstrakte Gjæstfrihed og Venlighed. Jeg, som ikke anede Dagens Betydning, fik det at vide i Løbet af Dagen, men det havde jo ikke i min vildeste Fantasi kunnet falde mig ind at blande mig i Gratulanternes Legio, dertil var jeg altfor undselig; men Dagen efter fik jeg at høre, at Agent Søren Borch ligefrem havde udtalt sin Forundring over, at jeg ikke var kommet, samt, at han gjerne havde set mig. At jeg tog mig dette ad notam og ikke det næste og flere Aar efter forsømte at gjøre min Borgerpligt, er en Selvfølge, og jeg skal ikke undlade paa Tid og Sted at fortælle om min Deltagelse. Den anden Begivenhed forefaldt lidt senere, nemlig St. Hansdag, den 24. Juni, min kjære, gamle Faders Fødselsdag. Tidligt om Morgen, netop som jeg havde aabnet min Bod, kom der ind til mig en meget pæn, ganske tarveligt klædt Kone med en stor hvid Kappe paa Hovedet og en mægtig Buket Blomster i Haanden. Hun spurgte mig da, om jeg maaske var Hr. Wroblewski? Jo, det var jeg da; om min Fader levede og boede eller havde boet paa Nørrebro? Jo, ganske rigtig! Ja, saa vilde hun da saa gjerne gratulere mig, for det kunde hun saa godt huske, at det var hans Fødselsdag, hvorfor hun vilde bede mig ikke forsmaa hendes Buket fra hendes egen lille Have. — Saa fik jeg hende jo ind i Stuen, og der maatte hun løse Gaaden for mig om sit Bekjendtskab; hun havde været den første Tjenestepige, som mine Forældre havde, da de satte Bo i Aaret 1818, havde været hos dem, da min Broder Emil, hvis Navn hun kunde huske og nævne, blev født og været indtil 2 Aar efter, da Julius blev født, var saa i de første Aar af 20erne bleven gift med en Spækhøker Petersen, som boede paa Blegdamsvejen, blev saa Enke, og hensat som saadan i en Snes Aar, indtil hun i 30erne eller 40erne atter blev gift med en brav, stræbsom, fattig Skomager, ligeledes af Navnet Petersen, som levede endnu; de boede i Bredegade i Roskilde, hvor de havde et pænt, tarveligt Hjem i et lille Hus med Have, med en prægtig 10-aarig Søn, Jens Peter Valdemar, der gik i Borgerskolen, hvor han viste sig som en rigt begavet, flittig og flink Dreng.

sund og frisk, sine Læreres Yndling. Et Par Aar efter, da han var bleven confirmeret og bogstavelig ikke kunde lære mere efter Borgerskolens Omraade, og han derhos selv havde stor Trang til at komme videre, lykkedes det at faa ham optaget i Roskilde Cathedralsskole, i hvilken han, der stadig var den øverste i de Klasser, han gennemgik, i 1861 kunde tage en god Artium. Saa kom han til Kjøbenhavn, tog 2den Examen, fik Kommunitet og Regents, og maatte for at hjælpe paa de smaa Indtægter, give Informationer, der dog ikke maatte optage for meget af Tiden til Examenslæsningen. Men den gamle Kones Besøg hos mig hin St. Hansdag 1853 havde jeg ikke glemt. Det havde i høj Grad rørt baade min Fader og mig, at hun havde fattet en saa stor Hengivenhed for mine Forældre, at hun, efter kun et Par Aars Tjeneste, saa levende kunde mindes det unge Hjem, ja endog min Faders Fødselsdag, den hun for 35 Aar siden kun havde oplevet 2 Gange, og derefter havde gennemlevet en hel Menneskealders Glæder og Sorger under helt andre Forhold; og det var derfor saa saare naturligt, at det Hjem jeg havde stiftet i København Aaret efter, at jeg havde forladt Roskilde, med Glæde aabnede sine Døre for den unge, friske og glade og dog saa flittige Student, der blev en, af os alle velset og kjær Gæst.

Det theologiske Studium, han kom ind paa, førte dog ikke til theologisk Virksomhed; han valgte Skolevejen, er nu Inspektør ved en af Stadens offentlige Skoler, men har tillige udfoldet en ikke ringe Virksomhed baade som flittig og smagfuld Oversætter¹⁾.

Ja, saa var det jo Beskrivelsen af min personlige Omgangskreds eller -Kredse i Roskilde.

Aar, forholdsvis mange Aar, ere forløbne, siden jeg nedskrev det sidste Bogstav af foranstaaende Linier, og det er først den Dag i forforrige Uge, da jeg fyldte det 77. Aar, og Følelsen af, at jeg dog har liggende et Arbejde ufuldendt for mig, der tvinger mig Pennen i Haand for at faa Slutning paa

¹⁾ Den her omtalte, var den senere afdøde Oversætter af Marryats Romaner, Skoleinspektør ved Nansenagades Skole, Valdemar Petersen.

det før det er for silde; altsaa, lad mig da skænke nogle af de Kredse, i hvilke jeg færdedes i hine 5 Aar i nærmere eller fjernere Samkvem en kort Omtale; men lad mig paa Forhaand minde om, at det ikke er Personalhistorie jeg skriver, og at det kun er et svagt Forsøg paa i løse Rids at tegne op, hvad Erindringen om min Livsførelse for et halvt Aarhundrede Aar siden i smaa borgerlige Forhold har bevaret, nærmest til mulig Fornøjelse for Slægt og Venner. En naturlig Følge af, at jeg var en ung Mand, (26 Aar) da jeg kom til Roskilde, medens de Kredse, hvori jeg færdedes, hovedsagelig bestod af Ældre, er, at de allerfleste af disse forlængst ere aftraadte fra Livets Scene, mange dog for hos mig at leve i taknemmeligt Minde. Allerede ovenfor har jeg nævnt Byens Borgmester, Justitsraad L. Foss, hvis interessante, desværre saa tidligt afbrudte Ungdomserindringer (se Personalhist. Tidsskrift, 4 Række, 6. Bd.) give et levende Indtryk af en ung Students Fata i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Han var mig gunstig sindet lige fra min første Dag i Byen og venligt aabnede han senere hen sit Hus og Hjem for mig, den Fremmede, et Hjem, hvor en vittig og begavet Hustru og en fornøjelig Kreds af unge nydelige Døttre dannede et smukt Centrum for Liv og Glæde. Hans begavede og dygtige Fuldmægtig, Ex. jur. S. P. Aastrup blev snart min næsten daglige Omgangsven, og har end Skæbnen ført vort Livs Veje ad vidt forskellige Baner og ham højt op ad Rangstogens Trin, har dette dog ikke forstyrret det venskabelige Forhold imellem os i det halve Aarhundrede og derover, i hvilket vi have kjendt hinanden.

Kort efter at have hjemført Frøken Louise Foss, en af Borgmesterens Døttre, som Brud, forlod han Roskilde, efter i et Par Aar — da hans Svigerfader havde taget sin Afsked — at have været konstitueret som Borgmester, og i denne Periode faldt det i hans Lod at skulle modtage Frederik VII og Grevinden paa Roskilde Banegaard paa deres Gjennemreise fra Slesvig til Fredensborg. Ved denne Lejlighed, det var ca. 28. Oktober 1857, holdt han en Tale til det høje Par, der var saa vellykket, at det vakte Kongens og Grevindens Opmærksomhed; han blev Fuldmægtig hos Stiftamtmand Simony, der stod højt i Gunst ved Frederik VII's Hof og

ganske faa Aar efter var han Ordenskapitlets Sekretær, et Embede, til hvilket blandt flere den fra Grækenland tilbagevendte Geheime-Conferentsraad B. var Aspirant.

Det Hjem, der allerførst gjæstfrit aabnede sine Døre for mig, var forresten ikke Justitsraad F.s men Adjunkt (siden Professor) Edv. Erslev og Hustrus. De havde Bryllup ganske kort efter min Bosættelse, og ligesom han (E) stadig — omend ikke direkte til mig, hvem han den Gang ikke kjendte — i Reitzels Boglade talte om Trangen til en ny Boghandel i Roskilde, saaledes var han, efter at have sat Ben under eget Bord, som sagt den første, der bød mig hjem til sig. Han var Adjunkt ved Cathedralskolen; Geografi var hans Fag, og blev, endnu medens jeg boede i R., forflyttet til Aarhus. Senere opgav han sin Lærervirksomhed for udelukkende at udfolde en rig Virksomhed hovedsagelig som geografisk Forfatter, og hans Lærebøger i denne hidtil i Undervisningen ret forsømte Videnskab, der i mange Udgaver, afpassede for alle Aldre og forskellige Dannelsesstrin, saavel som hans større og mindre Atlasser, vandt en ualmindelig stor Udbredelse i hele Nordens Skoleverden, særlig paa Grund af hans livlige Fremstillingsform. Hans elskværdige Hustru, Fru Else, var barnefødt i Roskilde og var Datter af Consistorialraad Hans Hertz, Sognepræst til Vor Frue og St. Jørgensbjerg Kirker, i hvis Præstegaard tæt ved Domkirken vor berømte store Tonekunstner Weyse havde sit andet Hjem, naar han af og til rystede Kjøbenhavnerstøvet af sig for at hvile ud hos Vennen og dennes Børnekreds og være det dejlige Orgel i den gamle Domkirke nær. Fru E.'s yngre Søster blev gift med Adjunkt, siden Overlærer Ed. Flemmer i Roskilde, og en Broder var J. Michael Hertz, Faderens Kapellan og Kateket ved Domkirken. Fra Ægteparret E.'s hyggelige, men paa Grund af Fruens skrøbelige Helbred, i Reglen stille Hjem, har jeg mange lyse Minder om fornøjeligt Samliv og rig Trøst i Sorgens Dage, og senere fornyedes Venskabet, da E.'s flyttede fra Aarhus til København, navnlig ved deres unge begavede Datters¹⁾ fortrolige Omgang med min Børnekreds, indtil Døden med faa Aars Mellemrum bortkaldte begge Ægtefæller.

¹⁾ Anna Erslev, der senere har vundet sig et Navn som anset Forfatterinde, navnlig af Børnebog-Litteratur.

Under de allerførste Forberedelser til min Etablering i Roskilde tilbød Boghandler O. H. Dellance, min senere kjære Ven og Collega, at ville introducere mig hos en i Roskilde bosiddende meget formaaende Mand, og det skete, da han i December Termin 1852 forestillede mig for Klosterkasserer W. Glückstadt, der i Embedsforretninger i nogle Dage opholdt sig i København. Raadet var fortræffeligt og jeg kom derved i Forbindelse med en overmaade elskværdig og dygtig Mand, der med stor Hjælpsomhed stod mig bi ved Uddannelsen af de forskellige Formaliteter, der var at iagttage ved Borgerskabs-Erhvervelse o. s. v., og som senere, tilligemed sin ligesaa elskværdige Hustru viste mig et hjerteligt Venskab, der trofast holdt ud til deres Dages Ende. G. var en overmaade flittig, i Byens og Amtets Tjeneste stærkt benyttet Mand; foruden Stillingen som Kasserer for Roskilde adelige Jomfrukloster, var han saaledes Amtsraadssekretær, Meddirektør af Roskilde Sparekasse o. s. v. og bebyrdet af en Mængde kommunale Ombud, der alle lagde stærkt Beslag paa hans utrættelige Flid og hjælpsomme Haand, Enkers og Faderløses trofaste Støtte og Raadgiver. G. var født af jødiske Forældre, men modtog i sin Ungdom den kristne Daab og var hele sit Liv igjennem stærkt religiøs bevæget. I de sidste Aar af min Roskilde Tid var han Byskriver, et Embede i R., der uddøde med ham. Han og hans Hustru levede i et inderlig lykkeligt, barnløst Ægteskab, og jævnlig samledes en stor og hengiven Vennekreds, hvortil jeg havde en sikker Følelse af at turde henregne mig, ved deres gjæstfri Bord. Et trofast Venskab bestod mellem os langt udover mit Roskilde-Liv og opløstes først, da Døden skilte os. G. var født 1812 og døde 1880, Fru G. (død 1892) var Datter af den rare, originale, vidt bekendte Vært i Gjestgivergaarden »Postgaarden« i Skomagergade, ved Navn Petersen. Som Exempel paa dennes store Godmodighed vil jeg blot anføre, at han meget uegennyttigt opfordrede de b e t a l e n d e Gjæster ved hans Bord med et »spis, spis kun, Børn! Det koster ligemeget«, til at tage for sig af Retterne. — I et af mine sidste Aar i R. overgik der Ægteparret G. en stor Sorg. Barnløse som de vare havde de taget en lille Dreng, Søn af en Roskilde-Kjøbmand med en stor Børneflokk som Barn i Hu-

set, og havde lovet sig meget af den lille kvikke Dreng. Da hændte det en Vinter, Lørdag Eftermiddag, da G. og Hustru begge vare tagne til Hovedstaden, at lille Ditlev ligesom hele R.s øvrige Ungdom var paa Skøjter nede paa Fjorden, trods Plejeforældrenes Forbud og Formaninger. Men ikke nok hermed, han vovede sig for langt ud, hvor Isen endnu var tynd, og snart efter bragte et Ilbud fra Ulykkesstedet mig det forfærdelige Budskab, at Ditlev var forulykket. Hurtigt var G.s nærmeste Venner samlede for at raadslaa om hvorledes Underretningen skulde bringes Plejeforældrene; en af os tog med første Tog til København for at røgte dette sørgelige Hverv, medens vi andre fortsatte Eftersøgning paa Isen, forsynede med Reb, Stiger og en let Baad som vi skød foran os til Brug, naar vi traf aabent Vand; det var en deilig, stille maanelys Vinternat, hvor en lavmælet Hob i Smaagrupper som Soldater i spredt Fægtning færdedes paa den blanke Flade; endelig kastede Maanen sit stærke Lys over mod Bognæs Pynten, og vi opdagede da, at der i en tilsyneladende nylig tilfrossen Vaage viste sig ligesom et Brud med aabent Vand; for den Aften var der saa intet mere at gjøre, men tidlig den næste Morgen lykkedes det med Baad og Stiger at naa ud i den tynde, skøre Is og snart efter løftede en Baadshage et lille stivfrossent, vandkoldt Lig op, hvis 10 Fingre alle vare skaarne til Blods i Kampen for at faa Tag i den faste Is — det var den lille Ditlev! Forunderligt nok havde en Glückstadts nærstaaende Familie, nedenanførte Hospitalslæge Schiøtz's, faa Aar forinden fristet en lignende Skæbne, kun paa en endnu mere tragisk Maade. Den ældste Søn, en flink, lovende 13—14 aarig Dreng tilsatte Livet en Sommerdag ved Skolens Svømmeøvelser og i Lærerens Nærværelse. Et forfejlet Udspring, hvorved han mulig var kommen op under Svømmeflaaden — for et Kvartertid efter at drages op som Lig.

Ret længe havde jeg ikke boet i Roskilde før jeg hørte omtalt afd. Cancelliraad Rasmus Borchs berømte Maleri-, Portræt- og Bogsamling i Dr. Schiøtz's, hans Svigersøns og Datters af Professor Hensch med særligt Hensyn til Malerisamlingen byggede Hjem paa Bondethinget. Højt og stilfuldt laa det der med en skyggefuld Have foran, skraanende nedad

mod enkelte Villaer, de smukke Spadserestier og Vandmøllerne, der fik Næring fra den nærliggende Maglekilde. Men Herligheden ved det hele var, foruden de elskværdige Beboere og det skønne Indre med sine rige Skatte, den vidunderlige Udsigt man havde netop fra Malerisalen ud over Roskilde Fjord, der aabnede en vid Udsigt til Bognæs-Pynten og ud over Horns Herred og tilhøjre til Himmeløv med sin hvide Kirke og Jyllinge Strands gule Skrænter i det Fjerne. »Man maa jo blive et bedre Menneske ved at færdes her,« fløj det mig engang ud af Munden til Husets statelige Frue, som vi en sollys Sommerdag stode og nød al denne uforlignelige Skjønhed. — Til Malerisamlingen var der velvillig givet Adgang i visse Formiddagstimer og Salen var forsynet med Kataloger opklæbede paa Pap og forsynede med Nr., Kunstnerens Navn, Billedets Sujet etc.; det var en højst interessant Samling, særlig af dansk Kunst lige ned til Samlerens Død (1846) og rummede Billeder af den danske Kunsts bedste Navne. Der var saaledes 8 Malerier af Eckersberg, 5 Fabritius-Tengnagel, 4 Gebauer, 18 af Blomstermaler I. L. Jensen, 4 Kückler, 2 Anton Melby, 8 I. P. Møller, 2 Rørby, 7 Schleisner, foruden J. Juhl, Kratzenstein-Stub, Købke, Kølle, Lorentzen, Adam Müller, Ottesen, Poulsen, Skovgaard, Sonne m. fl., ja, end ikke Karel van Mander savnedes; og Svigersønnen fredede ikke alene om sin Skat, men forøgede den Tid efter anden. Jeg tog jo ikke i Betænkning at benytte den liberale Tilladelse og snart efter førte Bekjendtskabet med Erslev og Glückstadt mig i Forbindelse med de lykkelige Besiddere af al denne Herlighed, Lægen C. K. Schiøtz og hans elskværdige Hustru Karen Margrethe f. Borch og deres kære Børnekreds; ogsaa dette Bekjendtskab førte til et varigt Venskab, der stod sin Prøve indtil ogsaa her Døden satte sit Skjel. (Dr. S. † 1877, Fru S. † 1887). Naar jeg anfører, at Ægteparret viste mig den Ære og Tillid at bede mig staa Fadder til den yngste Søn, vil man heri se et Tegn paa Styrken af vort Venskab. Den store Omhu og Samvittighedsfuldhed, hvormed Dr. S. røgtede sit ofte besværlige Kald, med en betydelig, vidtrækkende Landpraksis, og den Flid, hvormed han, der dog ikke var ganske ung (født 1807) fulgte Fremskridt og Opdagelser i hans Videnskab, skaffede ham en over-

ordentlig omfangsrig Praxis¹⁾. Ved Hjemmets Opløsning erhvervede Nationalmuseet paa Frederiksborg den store Samling af kobberstukne og lithograferede Portraiter, medens Bibliotheket og saa godt som den hele Malerisamling bortsolgtes ved offentlig Auction. —

Paa Hjørnet af Algade og Torvet, altsaa omtrent lige overfor min Boglade paa det modsatte Hjørne, havde Ferd. Bang (1814—77) sin stærkt søgte Tobakshandel i Stuen med Fabrik i Kjælderen og Familiebolig paa 1. Sal. Virksomheden bestaar den Dag i Dag (1904) som for et halvt Aarhundrede siden, men er forlængst ude af Slægten Bangs Besiddelse. I min Tid var Bang en Mand i sine bedste Aar, høj, smuk, kraftig bygget, havde en overordentlig vakker Hustru, der var en dygtig Husmoder for sit Hjem og omhyggelig Moder for ikke færre end 8 Sønner, hvoraf 4 vistnok fødtes i de 5 Aar jeg boede i R. B. var begavet med et usædvanligt Fond af Mutterwitz og i Besiddelse af en høj Grad af Slagfærdighed i Replikken, der imidlertid var parret med en saa elskværdig Godmodighed, at jeg tror, at han ikke havde en eneste Uven i det ganske Roskilde med Opland; utallige vare derfor de aldrig saarende eller krænkende Historier, der verserede om ham. I 1853 paabegyndte han paa Nabogrunden ved hans Ejendom, med Facade ud til Torvet, Opførelsen af et meget smukt Hus i nederlandsk Renaissance, bygget efter Tegning af hans Svoger, Arkitekt, Professor Walther²⁾. Det blev opført med særligt Hensyn til at jeg skulde have hele Stueetagen til Boglade og Beboelse, i hvilken Anledning det Fag, der støder op til Hjørnehuset, var en Trappe op til Bogladen; da jeg flyttede i 1858, blev denne borttaget og et Fag Vinduer indsat istedetfor. Ved den Lejlighed kom jeg nærmere i Forbindelse med Bang og hans Hus og nød i Aarens Løb meget Godt af hans store Gæstfrihed i den glade Kreds, der samledes ved hans altid velforsynede Bord. Naar jeg kortelig beretter, hvorledes det gik til ved en af hans Sønners Daab, hvor jeg stod Fadder, vil man se et Exempel paa Livligheden

¹⁾ Folkevittigheden havde givet 4 af Roskildes Læger flere Øgenavne 1) (Dr. Schiøtz) Dr. Raps, paa Grund af hans store Praxis, Nr. 2, 3, 4; Dr. Kvabs, Dr. Laps og Dr. Snaps, Hentydninger til deres Personligheder. —

²⁾ Kongl. Bygningsinspektør for Nørrejylland (f. 1819 + 1872).

i dette Hjem, hvor en Daabsdag varede fra Kl. 2 Middag til næste Morgen Kl. 3. Alene Indbydelsen var kurios nok, idet Bang, samtidig med at bede mig staa Fadder, gjorde mig opmærksom paa, at jeg derved paatog mig en Udgift i Form af Offer til Præsten og Kirkebetjentene. Formodentlig har han jo troet mig som Københavner ukendt med denne Skik, og i saa Fald var hans Bemærkning herom paa rette Plads. Altsaa mødte jeg paa den bestemte Søndag Kl. 2 i Kirken og Daaben foregik efter Rituallet. Foruden en anden og jeg var Bang selv Medfadder, og da saa Præsten ved Slutningen af Daabsakten rettede sin Forespørgsel til os Faddere, om vi anerkjendte vore Pligter som saadanne, hvorom vi Andre stiltiende gav vort Løfte ved at bøje Hovedet, lod Bang sig ikke nøje hermed, men svarede højlydt: »Jo—o, Deres Højærværdighed!«, saa det gav Genlyd i den store næsten tomme Domkirke. Og saa kom Ofringen, under hvilken Præsten stod for Alteret tilsyneladende hensunken i Bøn med Ansigtet mod Altertavlen, medens Fadderne stiltiende én for én gik forbi ham læggende det i Papir indsvøbte Offer ind paa Alteret; men det var ikke Bang nok; idet han lagde sit, ledsagede han Henlæggelsen ligeledes med et højlydt: »Vær saa artig, Deres Højærværdighed!«. Imidlertid vare vi andre Faddere gaaet bag om Alteret paa dettes anden Side, hvor Kirkebetjentene stode opstillede for at faa deres Part; men medens vi andre Faddere ligeledes her stiltiende til disse leverede vor Gave indlagt i Papir, tog B. Sagen mere humoristisk; han holdt en Specie (4 Kroner) imellem Fingrene op under Næsen paa dem, nikkede til dem og stak den i Vestelommen igjen. Da de alle —undtagen Præsten — vare Gjæster ved Fadderstadsen, er det en Selvfølge, at de bagefter holdtes skadesløse og ikke forargedes over hans Løjer. Hjemkomne fra Kirken kjørte vi (lutter Mandfolk) en hel Vogn fuld, til Boserup, hvor der spilledes Kegler og nødes en Forfriskning, hvorefter der i Hjemmet indtoges et flot Middagsmaaltid. Saa kom Kortene frem; ved 9—10 Tiden Aftensmaaltid, hvorefter der atter spilledes, indtil Daabsfesten endte med en styrkende Frokost efter Dagens Besvær Kl. 2—3 Morgen.

Under Opførelsen af det ny Hus paa Torvet, hvor jeg som fortalt, skulde have Bolig og Lokale, hændte en ret ejendom-

melig Episode, som jeg ved Selvsyn overværede. Det var en Lørdag Eftermiddag ved Sommertid, at en Del Arbejdsmænd vare ved at udgrave Grunden, da jeg pludselig saa Folk strømme til fra Gader og Stræder, og jeg som Gjenbo var naturligvis ikke sen til at løbe over Torvet for at se, hvad der var paa Færde. Bang fortalte da, at han havde staaet og set paa Udgravningen, og da han blev kjed af den kejtede Maade, paa hvilken en af Arbejdsmændene haandterede Hakken, sagde han: »Lad mig faa den, saa skal De se, hvordan den skal bruges,« og dermed tog han den og huggede den med al Kraft ned i Jorden, men op om ham stod et Væld af store Sølvpenge, der faldt klingrende til Jorden omkring ham. Han havde rammet en stor Krukke fuld af store Sølvpenge, der tillige med en Læderpose, fyldt af tyske Skillinger, der laa som sammenbrændte i en Klump, formodentlig vare gravede ned i Ufredstid, ingen yngre, om jeg mindes ret, end Christian IV's Tid. Der blev jo stor Staahej om Ejendomsretten til denne Skat, der vistnok var af flere hundrede Rigsdalers Værdi; nogle mente at det var Arbejdsmændenes og andre at det var Grundens Ejers. Imidlertid samlede Bang hele Herligheden i det Arbejdsforklæde han havde paa, og bar den, som han gik og stod, ledsaget af en stor Skare Nysgerrige, over paa Politikammeret, hvor den afleveredes. Trods adskillige mer eller mindre Vedkommendes Optræden, der vilde hævdede Arbejdernes Ret, tilfaldt Fundet Bang, der ikke alene var Grundens Ejer, men ogsaa den virkelige Finder. Mønterne sendtes senere til Møntkabinetet i København, der udtog, hvad den havde Brug for, medens Resten tilfaldt Bang.

Ferd. Bang var en elskværdig og flink Vært lige til det sidste over for mig, og jeg har kun lyse og fornøjelige Minder om ham. Desværre var hans sidste Leveaar alt andet end lykkelige; i en Alder af 63 Aar, døde i 1877 den store, stærke, tilsyneladende livskraftige Mand, efter flere Aar iforvejen at være ramt af et apoplektisk Anfald, der lammede hele hans ene Side. Maaske har han, stærk som han var, troet at han turde byde sig selv for meget i sine Nydelser; naar saaledes hans Hustru et Par Gange om Aaret havde den saakaldte Hovedrengøring, denne Svøbe, der gør Vaskerkonen til Nr. 1 og Ægtemanden til Nr. Nul, og kunde bede ham

tage sin Forplejning udenfor Hjemmet, føjede han hende samvittighedsfuldt og tilbragte gjerne hele Dagen i et nærliggende Konditori, hvor der rigtignok ikke var mange Kager, men desto flere Drikkevarer at faa, og hvor Kort- og Billard-Spil havde sit Asyl for Byens mere levelystne Existentser. Her spiste og drak han, spillede sin Lhombre og diverse Partier Billard og kom hjem udad Natten, trækkende den »Vadskebjørn«, som han forud havde bebudet sin Kone at ville komme hjem med; maaske den Omstændighed, at en saaledes tilbragt Dag og Nat ikke hindrede ham i den næste Morgen tidlig at passe sin Dont, har gjort ham tryk; Slaget kom, saa vidt jeg véd (det var længe efter at jeg var flyttet fra R.) pludseligt, og jeg mindes paa Gjennemrejse i R., at have set ham siddende ved et Vindue i den af mig tidligere beboede Lejlighed, bøjet af Sygdom; men Lunet svigtede ham ikke; han skal saaledes have beklaget sig over, at han, der dog ærligt og redeligt havde betalt sine Præmier til Livsforsikringsselskabet, ikke fik den halve Sum udbetalt, da dog hans halve Legeme var dødt!

Til disse Familiekredse, der hovedsageligt dannede min selskabelige Omgang i R. kom endvidere i de sidste Par Aar det elskværdige Ægtepar, Kornhandler Hellesen og Hustru, i hvis Hjem jeg havde mange hyggelige Timer og saa min personligt ældsteBekjendt, Adjunkt, senere Stiftsskriver Steen-Friis (1801—75). Han havde nemlig i min tidligste Ungdom, i 30erne i forrige Aarhundrede, været min Lærer i Geografi i Borgerdydsskolen paa Christianshavn. Han var Pebersvend og en ugift Søster styrede Huset for ham. Med stor Venlighed modtog han mig og under hans Ægide og Paavirkning voxede min iforvejen levende Interesse for den prægtige Domkirke, der har fulgt mig mit hele Liv igjennem. Da han i 1855, med Opgivelse af sin Skolevirksomhed, overtog Embedet som Kirkens Værge og Stiftsskriver, var jeg hyppigt hans Ledsager i den skønne Kirke, der netop i Halvtredserne underkastedes en gennemgribende Restauration. I Aaret 1855 var Skibby Kirke i Horns Herred ligeledes undergivet store Reparationsarbejder, og ved denne Lejlighed fandtes under Kalkpudsen de mærkværdige Kalkmalerier fra den katholske Tid under flere Aarhundreders gjentagne Over-

hvidtninger. Fremkomsten af disse højest naive Billeder fra den katholske Middelalders Tid i Korbuer og Hvælvinger, vakte med Rette stor Opmærksomhed; det var altsaa samtidig med Friis's Udnævnelse til Roskilde Domkirkes Værge, og det var ogsaa kort efter, at ganske lignende Kalkmalerier bragtes for Dagens Lys ved Arkæologen, Arkitekturmaler Jacob Kørnerups nænsomme, kunstneriske Haand rundt om i Roskilde Domkirke, og som træde prægtigt frem i Helligtrekongers Kapel. Med stor Iver gennemførte St. Friis disse Restaurations-Arbejder, hvortil han foruden Jacob Kørnerups kyndige Bistand var saa heldig at finde dygtig Hjælp i den roskildske Haandværker-Stand. — St. Friis var en jovial Mand, der vidste at sætte Pris paa Bordets Glæder, hvad i høj Grad kom de talrige Gæster tilgode, som han af og til samlede ved sit rigt besatte Bord, og hvortil han ogsaa gentagne Gange indbød mig; til hans stadige Omgang hørte en af Byens Originaler, den tyskfødte Skorstensfejermester Heinrich; Pebersvend ligesom Friis. Han var begavet med et rigt Fond af Mutterwitz, hvori Morskaben yderligere forhøjedes ved hans Radbrækken af Tysk og Dansk blandet sammen. Naar jeg engang imellem i et Morgenbesøg hos F. traf sammen med H., indbødes jeg til at blive til Frokost; men skjøndt jeg havde megen Morskab af de to Venner, maatte jeg i Reglen give Afkald, da jeg jo maatte passe Kramboden.

Forhold, der senere ville blive omtalte og som havde stor Indflydelse paa mit daglige Liv, gjorde, at jeg, der i det Hele stod paa en god Fod med Byens Folk, ikke deltog i videre Selskabelighed; dandse gjorde jeg jo ikke og var ogsaa ved denne Omstændighed afskaaret fra at deltage i Klubbens eller Privates Baller, hvortil jeg i Førstningen af mit Roskildeliv blev indbudet; men jeg kan dog ikke undlade at fortælle, at jeg var Byens første Mands, den højtansete Agent og Farver Svanes Gæst paa hans Fødselsdag den 2. Juli. Det var en Festdag for hele Byen og kunde i Et og Alt staa Maal i Retning af Gæstfrihed, Hjertelighed og Fornøjelighed med den nedefor nærmere beskrevne Fødselsdag hos Søren Borch, forsaa vidt Pladsen tillod det. Th. H. Svane havde haft en meget stor Virksomhed som Farver; men den Tid var ved at udløbe, at Omegnens Befolkning ved Væv og Rok i Hjemmene tilvir-

kede det Stof, som de i færdig Stand bragte til Farvning i Købstaden. Allerede i min Tid opstod flere og flere Manufakturhandlere i R., der overflødiggjorde hans Husflid, men foruden Svane mindes jeg dog flere Farverier som Hammers og Rasmussens, der formentlig sadde i god Bedrift og der var vist endda flere.

Agent Svane (1787—1862) var i en lang Række af Aar Byens første Mand, Formand i Byens Borgerrepræsentation og almindeligt højagtet paa Grund af sin Dygtighed, Hæderlighed og Hjælpsomhed. Naar »Svane selv havde sagt det«, var det sikkert som Evangeliet. Han var i sin Tid Medlem af Roskilde Stænderforsamling og — hvad der i hine Tider var en Sjældenhed — Ridder af Dannebrog.

Flere Gange har jeg nævnt Agent Søren Borchs Navn (1798—1862) og antydte hans Fødselsdags storartede Festligholdelse i Begyndelsen af disse Blade, samt lovet en nærmere Beskrivelse heraf. Altsaa gik man om Formiddagen ved 11—12 Tiden over til Fødselsdagsbarnet, der var godt oppe i 50erne og overbragte sin Lykønskning, hvorefter man i den store Spisestue blev bænket ved et mægtigt Frokostbord, der var dækket med alt hvad Hjertet begærede; Folk gik til og fra og Fadenes Indhold fornyedes stadigt; var saa Bordets Glæder nydte, gik man, det var i den sidste Uge af Maj, ud i Haven og trakteredes med extrafine Cigarer og Rhinskvin. I hine Tider saa man af og til i Provinsbyerne omdragende Musikbänder; de kaldtes hannoveranske Jægere, var gjerne en 5—6 Mand i Følge, alle trakterende Blæseinstrumenter; Kunde Agent B. opspørge en saadan Bande, blev den med Glæde engageret til Gæsternes Fornøjelse i Haven. Og naar man saa gik henad 2, blev man altid — idetmindste mange af os — indbudt til at komme til Aften »men tidligt«; og da jeg klogeligt underhaanden hørte mig for, hvad »lidt tidligt« betød, fik jeg at vide, at det var henad Kl. 4. Formodentlig var der lidt Diplomati med i Spillet og der ved det sagte skulde antydes, at det *ikke* var Middag. Saa stillede man Kl. 4 og den store Gaardsplads, der ellers, især paa Torve- og Markedsdage, var fuld af Bøndervogne, der bragte Sæd og Fedevarer til Købmanden for at køre hjem med dennes Varer i Bytte, var nu fyldt med alle Byens Herskabsvogne, lukkede

og aabne til at befordre de ofte 50—60 Gjæster paa en lille Køretur undertiden med de grønne Hannoveranere i Spidsen. Turen gik gerne til Boserup Skov, hvorhen et Par af Husets fixe Tjenestepiger i Hedebodydragt forud vare tagne ud med en lille Forfriskning i Form af fint skaaret Smørrebrød og en Snaps extrafin Cognac. Efter et kortere Ophold med Spadsere og Passiare, tog man hjem, hvor Aftensbordene ventede mellem 7—8. Jeg siger med Villie Bordene, da Gjæsterne i Reglen var saa stort, at vi maatte placeres i to Stuer, hvis Mellemdøre var fjernede, og Bordene gik i Flugt fra den ene Stue ind i den anden. Her at ville opregne det rige Aftensbords mange og gode Sager, hverken kan eller vil jeg; men én Ting glemmer jeg ikke, da det bør nævnes som et kulinarisk Curiosum; hvordan Vejret var eller Foraaret havde været — man erindre at det var i Maj Maaned — saa skulde der serveres Slikasparges, om de saa skulde forskrives fra Udlandet; nu for Tiden vil man jo ikke finde noget videre mærkeligt heri, men naar man erindrer, at der for 50 Aar siden ikke var mere Jernbane end fra København til Roskilde og saa betænker, at der kunde være 60 Mennesker at bispise, saa var den nødvendige Sending, om det saa kun var fra Hamburg, ikke saa ringe en Sag. Og hvem var saa Deltagerne i dette muntre Lag? Ja, der var jo en ret talrig Repræsentation af Slægterne Borch, Kornerup og Brönniche, disse Roskildes 3 hyppigt i hinanden indgiftede Patricierslægter, der snart i et Par Aarhundreder dannede Roskildes Købmands-Aristokrati, adskillige andre af Byens Købmandsstand og Industridrivende, Embedsmænd og enkelte af Latinskolens Lærere og Byens Præster. En af disse sidste, Pastor L., var ved sin joviale Skæmt en ypperlig Deltager i den fornøjelige Kreds; han havde gjerne taget sin Plads nær Døren mellem de to Stuer og staaende paa Dørtrinnet referede han da med største Frihed til den ene Stue hvad Taleren i den anden havde sagt og skaanede end ikke sin høje Foresatte, Domprovsten, der godt forstod Spøg og selv kunde holde en lystig Tale. Følgende Episode stammer fra et saadant Fødselsdagsgilde; vor brave Vært var Ejer af den ved den inderste Bugt af Roskilde Fjord beliggende St. Ibs Kirkebygning¹⁾ og benyt-

¹⁾ Om St. Ibs Kirke i Roskilde, se Jacob Kornerups Artikel i »Aarbøger for nord. Oldkyndighed 1902. II. K., 17. Bd., 1. Hefte.

tede den som Kornmagasin. Som Ejer af Kirken mente han ogsaa at have Kaldsret til den og udnævnte højtidelig den ovenfor nævnte Adjunkt (senere Stiftsskriver, Justitsraad) St. Friis til Sognepræst ved St. Ibs; endda sad Roskildes virkelige Domprovst ved Bordet og gik spøgende ind paa Kaldelsen eller vel rettere fornuftigvis overhørte den. Naar Maaltidet var endt, toges der af Bordet, der straks efter blev besat med dampende Puncheboller og fyldte Cigarkasser; og saa gik det atter løs med Taler og Sang ud ad Sommernatten, for de mere udholdende til Morgenens begyndte at gry; saa gik de en Tur ned i Klostermarken for at »se Solen staa op« og begynde den kommende Dag, der var en anden Roskilde Købmands Fødselsdag, med at aflægge ham en Visit, hvorpaa Vedkommende ifølge mangeaarig Tradition var belavet, saa at Gratulanterne modtoges med en dampende Kop Kaffe og en let Frokost, hvor Sildesalat og en Snaps Genever vare efterspurgte Ingredienter. — Denne sidste Fødselsdags Beskrivelse er dog ikke nedskreven efter egen Erindring, saavidt drev min Bedsteborgerlighed i R. sig dog ikke; men som Referat af en mere morgenduelig Deltager. Paa denne Maade fejres næppe mere nogen Fødselsdag i Roskilde! I Søren Borchs Stedsøn, Maleren og Arkæologen, nuværende Professor, Jacob Kornerup, som jeg har nævnt ovenfor, vandt jeg snart en god Ven; vi ere omtrent jævnaldrende, og det Ven-skab, der knyttede os sammen i hine længst henrundne Dage i R. har troligt fulgt mig og vil forhaabentlig høre til de Glæder, der ville bevares for mig til mine Dages Ende. Han er Forfatter til et Par hos mig udkomne Skrifter: »Om Fjenneslevlille Kirke« og »Roskilde i gamle Dage« og har leveret rigelige Bidrag til Oldskriftsselskabets »Aarbøger«, og er derhos en flittig Raderer. Men navnlig er han knyttet til talrige Restaurationsarbejder i gamle Kirkebygninger hele Landet over, særligt i Roskilde Domkirke; og hans varme Interesse for og Kærlighed til vore Fortidsminder samt hans kunst-erfarne, nænsomme Haand har tidligt bragt ham i Forbindelse med Institutioner til vore Oldtidsminders Bevarelse, vakt Sandsen herfor, som for Arkæologien i det Hele, i vide Kredse og derved sat sig et Minde, der vil bevares til sene Tider med Anerkjendelse og Tak.

C. A. de Coninck, »Kongen i Leire«, som vi kaldte ham — han var Herredsfoged i Lejre Herred og Birkedommer i Ledreborg Birk (f. 1797 † 1870) — var vel egentlig den Mand i Roskilde, til hvem jeg sluttede mig nærmest trods en Forskjel i Alder af 30 Aar, og som Alle de forud nævnte ufortalte, paa en vis Maade havde min nærmeste Sympati, hvortil vel ogsaa min Medfølelse for ham i en vis, længe før min Ankomst til Roskilde overstaaet sørgelig Episode i hans Liv havde sin Andel. Han var udgaaet fra den bekendte store Handelsslægt de C., idet han var Brodersøn af Slægtens første Mand i Danmark, Etatsraad, Grosserer Frederik de Coninck, (bl. a. Ejer af Lystgaarden Dronninggaard ved Holte) og Søn af Jean de C., kejserlig-russisk Agent, Associé af Handelshuset de C. & Co., og Hustru Johanne Sophie Wleugel. Efter at have taget juridisk Attestats med 1. Karakter, foretog han sammen med en Broder, der senere etablerede en Vinforretning i Bordeaux, en Rejse til Frankrig, hvor Brødrene bl. a. i en lille By i Sydfrankrig nær den franske Grænse, besøgte en fordums Lærer i Hjemmet, en emigreret Adelsmand, der havde været Huslærer i det de Coninckske Hus og nu — efter Restaurationen — var vendt hjem til sit Fødeland og faaet Embede som Maire i en lille fransk Kommune. Det var baade rørende og morsomt at høre ham fortælle om al den Stads Grandseigneur gjorde af de 2 unge Mænd, »les fils de mon bienfaiteur.« Senere arbejdede han som Cancellist i Cancelliet, var derefter Protokolsekretær i Højesteret og blev i 1855 udnævnt til Herredsfoged i Lejre H. samt i 1847 tillige til Birkedommer i Ledreborg Birk, Embeder han beklædte til sin Død i 1870.

Charles August de Coninck var en mærkelig sammensat Karakter, en ejendommelig Blanding af fin human Dannelse og en til sine Tider til Kynisme grænsende Brutalitét i Optræden, der kunde bringe Alles Haand mod ham som hans mod Alle. Fra Ungdommen var han stærkt paavirket af Tønnen i de handelsaristokratiske Kredse, hvori han færdedes i Hjemmet, hvor de franske Emigranter gik ud og ind, og hvoraf flere (se eksempelvis ovenfor) søgte Virksomhed som Lærere og Opdragere i fine, københavnske Huse og hvor end-og ialtfald ét Medlem af det fordrevne franske Kongehus,

den senere Kong Louis Philip under Navnet af Mr. Müller gjæstede Dronninggaard, ligesom hans senere Liv i København i de unge Aar fulgte i samme Spor. Saa kom han ud til Roskilde som Herredsfoged i Lejre Herred og havde her sin Embedsvirksomhed og havde paa Roskilde Raadhus sit Thingsted. Han var da midtvejs i Trediveerne og ugift, var dertil af en livlig og levelysten Natur og blev muligvis ved sin hyppige Færden i den store Landjurisdiction, der var ham underlagt, hvortil senere kom Stillingen som Dommer i Ledreborg Birk, noget mere rustificeret end egentlig godt var. Men saa led han et smerteligt Skibbrud — et ulykkeligt Ægteskab — der bragte et Saar i hans Tilværelse, der aldrig heledes.

Mit Bekjendtskab med de C. indlededes en af de første Mandage efter min Bosættelse i Roskilde og staar saa tydelig i min Erindring, som var det igaar. — Som jeg om Formiddagen stod ene i min Krambod, parat til expedere kommende Kunder, rullede en lille Jagtvogn op for Døren med 2 Herrer, en ældre med guldtresset Hue af en aparte Façon, nærmest som en Garderhue, men mørkeblaa og Uniformsfrakke med Guld paa Kraven, og en yngre Herre, civilklædt med en Pakke Dokumenter under Armen. Det første Spørgsmaal den ældre gjorde mig, kunde jeg heldigvis besvare bekræftende; det var, om jeg havde franske Bøger? Muligheden af, at jeg dog i en By med lærd Skole kunde komme til at sælge en fransk Bog, lod mig forsyne mig med et ganske lille Sortiment af Michel-Levys bekjendte Udgaver af franske Forfattere i de lysegrønne Omslag til 1 Fr. pr. Bind og denne Opdagelse bragte mig et stort Plus i hans Gunst, og da hans Ledsager og Fuldmægtig dertil viste sig at være en god Bekjendt fra Krigsaaret 1850, i hvilket han ligesom jeg var Skriver ved en Stab, og med hvem jeg havde omgaaedes i Slesvig By, nu Exam. jur. og Fuldmægtig hos de C.,¹⁾ saa var Bekjendtskabet snart sluttet. Ældre Folk ville maaske erindre, at Forsommeren 1853 bragte en ganske ejendommelig Mani tillive, der om jeg mindes ret, importeredes til os fra Frankrig eller Tyskland. Det var Borddansen, forøvrigt vistnok et af Spiritismens ældste Fænomener, der truede med at fortrænge al anden aandelig Rørelse, forstyrre Hovedet paa ner-

¹⁾ Hans Navn var Christian Ditlew Schwensen, død som Prokurator i Kbhvn.

vøse Mennesker af begge Kjøen og bringe Ufred i Hjemmene mellem Troende og Ikke-Troende paa denne Lære. Men som den kom ret pludseligt som en alt andet en uskadelig Foreteelse og Farsot, blev den ligesaa brat slaaet ned af en langt forfærdeligere, det var Choleraen, der hærgede mange af Landets Kystbyer og da navnlig Hovedstaden Maaneder igjennem; da den var overstaaet, var der Ingen, der tænkte paa Borddansen Fantasterier. »Om jeg havde nogle af de Smaaskrifter og Pjecer derom?» var det næste Spørgsmaal, og da jeg ogsaa her kunde sige ja, foreslog Herredsfogden, at vi øjeblikkelig skulde gjøre et Forsøg. Som tænkt saa gjort; Cigarerne bleve tændte, Kunder forstyrrede ikke Seancen og højtideligt satte vi tre os ved et lille Bord i min private Stue og afventede i uhyggelig Tavshed Bordets mystiske Bevægelser, men de udebleve ganske, hvad enten vi ikke havde Taalmod eller ikke vare tilstrækkeligt modtagelige Medier for den hemmelige Kraft og Forsøgene gjentoges ikke; ogsaa Roskilde og Landsbyen ved Fjorden, St. Jørgensbjerg, fik, som ovenfor omtalt, sin Del af Choleraen at føle. Men ved dette hans første Besøg var Bekjendtskabet gjort; han var min gode, faste Kunde og hvad mere er, han blev mig — trods den store Forskel i Alder — en trofast Ven, til Døden skilte os, længe efter at jeg havde forladt Roskilde. Gjestfrit aabnede han sit ensomme Hjem for mig; det laa for Enden af Olsgade til venstre omtrent skraas overfor Indgangen til »Klostermarken« og »Trægaarden«. Fra de Conincks højtliggende Villa, hvorfra Terrainet skraanede nedad mod Fjorden, havdes der en vidunderlig Udsigt over denne; i Forgrunden den lille St. Ibs Kirke, saa, tilhøjre, Himmelev og Bakkerne ved Veddeløv til Udsigten mod Nord standsedes ved Jyllinge Strand med dens gule Banker; søgte Øjet ligeud, havde man den spejlblanke Fjord, hvis Vande, i Læ af de skærmende Kyster kun sjældent bragte en Sejler til den lille Havn, og tilvenstre mødte det St. Jørgensbjerg med sin højtliggende Kirke, længere ud St. Hans Hospitals røde Tage, Boserup Skov, Bognæs-pynten indtil Landskabet fortonede sig ud mod Gjersbøj og Krabbesholms Skove i Horns Herred. I det lille Hjem, der i sit Ydre nærmest lignede en almindelig af 4 Længer sammenbygget Bondegaard med Stuehus, Stald,

Lade, Vognskur og Brændselsrum residerede Herredsfogden med sin Fuldmægtig, Skriver og det fornødne Tyende (Karl og Pige) og i det har ogsaa jeg i over 4 Aar saa godt som haft et Hjem, idet de C. havde givet mig en staaende Indbydelse, og en Couvert til Middag og Aften stod altid tilrede for mig, hvad jeg rigelig benyttede mig af, navnlig for Aftenens Vedkommende, naar min Forretningsdag var endt og jeg længtes efter et hyggeligt Tilflugtssted, naar Ensomheden hjemme hos mig selv trykkede mig og jeg ikke gad sidde og tampe i Kortene i Klubben eller var indbuden andetsteds. Engang imellem fik vi ogsaa en Whist eller Quatre valets, vi d. v. s. de C., Personalet og jeg, men hyggeligst var dog disse Aftener, naar han og jeg efter Aftensmaaltidet sad med Piben i Munden og nøde Aftensvalen paa Verandaen udenfor Havedøren med den henrivende Udsig over Fjorden for Øje, eller han lod spænde for den lille Jagtvogn og vi saa, han selv som Kusk, kørte en Tur i Reglen ad Boserup til, hvor der gjordes et lille Hvil i Pavillonen med en dertil hørende Forfriskning. Og saa Vinteraftenerne i de hyggelige, lavloftede Stuer, hvor Luften var mættet af Røgen af den extra gode Tobak, han ved Handelshusets Hjælp fik i store Kvantiteter fra Holland, og hvor de talrige Pulte, Skabe og Rækker af Retsprotokoller o. a. røbede den Virksomhed, der tidlig og silde herskede i Herredskontorets forskjellige Lokaler. Var saa Dagen endt for os begge og Aftensmaaltidet sat tillivs, saa kom de for mig saa uforglemmelige Timer, hvor han fortalte og fortalte om de gamle Stortider i hans tidlige Ungdom, hvor de bekjendte Handelshuse de Coninck, Reiersen, v. Hemert, Tutein, Erichsen, Rydberg, Peschier, Arboe & Co. etc., beskyttede af det neutrale Flag, beherskede Handelen og hvor Dønningerne af den franske Revolution naaede op til os og bl. a. medførte en Skare af Emigranter af den franske Adel, medens paa den anden Side den franske Republiks talrige diplomatiske Sendebud (Duveyrier, Garonne o. fl.) vakte et vist Røre i det højere Bourgoisi, som har sat sit Præg i P. A. Heibergs Liv, i Fru Gyllembourgs saavel Liv som Noveller og Fru Thalbitzers Dagbogsoptegnelser. Time efter Time kunde saaledes Vinteraftenerne glide hen, medens et lukullisk Maaltid af Gravenstener-Æbler, Nodder med Salt og der-

til Rødvin krydrede Samtalen. Hvor meget vi to kunde consumere en saadan Aften, der kunde strække sig baade til Kl. 1 og 2 om Natten — ja, det véd jeg ikke, men Pigen Marren fra Bjerget (St. Jørgensbjerg) hvilket Navn han havde galliceret til »Marne«, paastod at der næste Morgen fandtes paa Valpladsen over et Fjerdingkar Nøddeskaller og Æble-skrællinger foruden adskillige tomme Rødvinsflasker. Nøddeskjærner, især af Valnødder, i lunkent Vand, der løsner den brune Skal, dyppede i Salt og dertil Rødvin er en liflig Sammensætning. —

Sommetider kunde jeg have Lejlighed til personlig at være de C. til Nytte i hans Embedsgjerning, hvilket var mig dobbelt kærkomment, dels fordi det var mig behageligt at kunne yde en Smule Gjengæld for hans Venskab og Velvillie, dels fordi min Virksomhed som hans Hjælper var af en højst interessant Natur, idet han brugte mig i Retssager i Jurisdictionen som Retsvidne, hvor Forhøret af forskellige Grunde krævede en særlig Discretion. Jeg skal fortælle et Par saadanne Tilfælde. I Cholerasonnmeren berettedes der i et bekendt i Kjøbenhavn udbredt Blad, at en vandrende Haandværksmand, der følte sig syg, var kommet ind i en Præstegaard og havde bedt om Hjælp. Uheldigvis var Præsten ikke hjemme, men Damerne i Huset, paavirkede af Rygterne om Farsoten i Kjøbenhavn og skrækslagne af de mange Mennesker, der flygtede derfra, nægtede ham Adgang til Huset og vilde ikke yde ham nogensomhelst Hjælp; næste Morgen fandtes han død i Kirkens aabenstaaende Vaabenhus. Da vedkommende Blad ikke undlod at give fuld Besked med Navns Nævnelse om, hvor dette var sket o. a., kom Øvrigheden i Bevægelse og de C. fik Amtets Ordre til at undersøge Sagen, optage Forhør o. s. v. I denne pinlige Sag gjaldt det jo om, ikke at volde en højst agtværdig og i sin Menighed æret og anset Mand og hans Hus mere Sorg og Bekymring end Sagen allerede havde foraarsaget, og saa bad de C. mig at fungere som Vidne tillige med hans Fuldmægtig, der tillige førte Protokollen. Det var jo en uhyggelig Sag for alle Parter, men de C., der ellers ikke havde noget særligt godt Øje til den gejstlige Stand, ledede Forhøret med megen Finfølelse og Takt og Resultatet, tror jeg, blev at Præsten, der jo som

fraværende, da Afvisningen skete, var sagesløs, gik fri for al Tiltale, og at en saadan ikke blev rejst mod Damerne, der forresten i Sorgen over det passerede, formentlig havde haft Straf nok. Saaledes tror jeg Sagen endte. En anden Gang fik Herredsfogden Søndag Morgen tidlig Bud om, at et Landbageri sent paa Natten var brændt, hvorved et Menneske var indebrændt. Branden havde fundet Sted under mistænkelige Omstændigheder og det gjaldt om at være hurtig i Vendingen; Kontorpersonalet var fri for Arbejde og taget til København. Et Retsvidne blev tilsagt, jeg hentet og i strygende Fart kjørt der ad Jyllinge Strand til i den aarle Morgen til Brandstedet. Jeg mindes ikke andet af denne Historie, end at jeg foruden det totalt nedbrændte Hus, der baade havde indeholdt Bageri og Beboelse, saa de uhyggelige Rester af den indebrændte, en ung Kvinde, hvis hele Underkrop var forkullet, medens Hænder, Arme, Hoved, Hals og Bryst var brune og indskrumpede som paa en ægyptisk Mumie. Da Huset som sagt var nedbrændt, maatte vi ty til den nærliggende Præstegaard, for at faa afholdt Brandforhør, der — om jeg mindes ret — udviste saa graverende Omstændigheder, at Bageren blev anholdt og overantvordet til Stedets Sognefoged, der havde at befordre ham til Arresten i Roskilde. Nej, saa havde jeg unægtelig en mindre pinlig Function ved paa de C.s Anmodning at fungere som Tolk i Tysk i en Rets-sag mellem en i Jurisdictionen boende Ejer af et stort Teglværk, den joviale Justitsraad L. og hans fra Lippe-Detmold stammende Arbejdere. Det var hvad vi nu kalde en Strejke, men da deres Klage var ret ubeføjet, blev Sagen bilagt i al Mindelighed og mit Honorar fik jeg som Partner i et fornøjeligt Middagsmaaltid, hvor Justitsraad L. var en lystig Del-tager.

De C. saa ellers sjældent Gjæster ved sit Bord. Af Roskilde Folk kom der kun en af den lærde Skoles Adjunkter med sin Hustru. Han var Søn af hæderlige Smaakaarsfolk i Roskilde. Da Drengen var flink og opvakt, tog de C. sig af ham, holdt ham til Studering i Cathedralskolen og videre paa Universitetsvejen, saa at han blev theologisk Candidat og Adjunkt ved Skolen; saa giftede han sig, men døde i en ung Alder. Men engang imellem kom de C.s Slægt fra København i Besøg

under Anførsel af hans Søster, den livlige Conferensraadinde Frølich og da gik det flot og fornøjeligt til, hvad jeg af egen Erfaring en Gang imellem erfor som hans Gæst ved slig Lejlighed. Skjøndt de jo alle, baade Damer og Herrer vare gode Københavnerne, gik det lystigt med fransk Conversation, og heldigvis kunde jeg dengang mere Fransk end nu, saa at jeg ret vel kunde klare mig. En anden Lejlighed til Selskabelighed var der, naar den aarlige Session Landet over afholdtes. Da skulde Lejre Herreds og Ledreborg Birks Værnepligtige møde og det var jo hos de C. i Roskilde. Saa havde han gerne Sessionsherrerne en Dag til Middag; men trods venlig Indbydelse kneb jeg helst ud, da der kort efter det flotte Middagsbord gjerne skulde spilles Kort og der gik det varmt til med højt Spil, der ikke var noget for Smaafolk.

Jeg har ovenfor antydnet, at hans undertiden vel bryske Væsen og Optræden kunde vække Anstød og dette i Forbindelse med den uendelige Aabenhjertighed, hvormed han kunde udøve sin Kritik, skulde ikke gjøre Forholdet mellem ham og det agtbare Roskildes Indbyggere bedre. Naar han saaledes hos en Købmand i dennes Kontor paa Pulten saa staaende et Exemplar af von Aphelens franske Lexikon og forundret udbød: »Hvad Pokker bruger De (med Eftertryk paa dette sidste Ord) v. A.'s Lexikon til,« og saa fik det Svar: »Aa, det er en Geografibog, som min Datter kaster franske Ord op i,« saa var dette Svar jo for stor en Lækkerbidsken, til at han ikke skulde unde sine Medmennesker den, og saa gik den ganske rigtig Byen rundt. Og naar han engang ved at gaa forbi en Embedsbroders Bolig inde fra blev raabt an og indbudt til at komme indenfor og smage en gammel Madeira, Indbyderen nylig havde faaet hjem, saa kom ind, drak lidt af det iskænkede Glas, men satte det fra sig med et »Tak! nu skal jeg sende min Karl for at drikke Resten,« saa skulde den Taksigelse just ikke bidrage til at styrke det collegiale Forhold! Jeg maa dog strax tilføje, at de C. vist var i sin gode Ret i Dommen over Vinen hos den noget paaholdende Vært. Og hvor morsomt falder ikke følgende Episode: da Herredsfogden og jeg en smuk Sommersøndag Eftermiddag sadde ved Kaffen og Cigaren paa Verandaen udenfor Spisestuen, der vendte ud til Frederikssunds Landevej, saa vi en Støvsky

nærme sig, der snart viste sig at indeholde en aaben firspændig Calesche, hvori der sad en ældre, bekjendt højere stillet Gejstlig. Da vi begge kjendte ham, rejste vi os ærbødigt hilsende, de C. med sin guldbræmmede Hue i Haanden og fik ogsaa en venlig forbindtlig Genhilsen, men næppe var Vognen forbi, før han vendte sig mod mig med sin mest satiriske Mine, idet han spurgte: »Hør lille W.! tror De, at Vor Herre Jesus Christus nogensinde har kørt med Fire?« Ja, hvor kunde han ikke være pudserlig og ligefrem barnlig i al sin Færd; en Gang, da vi fulgtes sammen i Roskilde Algade, mødte vi en Liremand, lige kommen fra København. »Sej, Du,« raabte de C., »kan Du spille Marseillaisen?« Jo, det kunde han nok; »Om igjen!« bød de C.; altsaa nok engang; imidlertid samlede efterhaanden en større Skare Tilhørere om os. »Kan Du spille »Partant pour la Syrie?« ogsaa den var paa Lirekassens Valser, ogsaa den maatte gives da Capo; da Liremanden opvartede med »la Parisienne«, var de C.s Begeistring saa stor, at han souverainement tømte sin Portemonnaie, der dog utvivlsomt har rummet et Par Rigsdaler, i den synligt overraskede Liremands Haand. Undres man nu over, at denne Lirekasse havde saadanne fremmede Melodier paa sit Repertoire, maa man erindre, at det var i 1855 eller 1856 i det 2det Keiserdømmes opgaaende Sols Tid og at Marseillaisen og vist ogsaa Parisiennen vare forbudte hele Frankrig over, hvilket selvfølgelig pirrede Lysten til at faa den at høre.¹⁾ Det var i hin Periode, at Roskilde en Dag fik Besøg af Keiserens Fætter (og Kong Jeromes Søn) Prins Napoleon (»Plon Plon«), der for en kort Tid var forvist og paa en Reise til Island gæstede København. Ved den Lejlighed blev der lagt Beslag paa de C. og hans Færdighed i det franske Sprog, saa at han blev Øvrighedens og Domkirkestyrelsens Ordførende ved Modtagelsen og Besøget i Kirken, til synligt Behag for den franske Gæst, der ikke var belavet paa i en Provinsby i det lille Danmark at høre saa godt Fransk. Prindsen var en ægte Bonaparte-Type; blegfed, skæglos, men med et meget udtrykfuldt, karakteristisk Ansigt.

¹⁾ Den Omstændighed, at Lirekasserne overhovedet havde disse franske Melodier paa sine Valser, kan muligvis forklares deraf, at disse Instrumenter hovedsagelig kom fra Paris.

Før jeg slutter min lange Dvælen ved denne min kære Ven, maa jeg dog anføre et Par Smaatræk ogsaa fra hans Dommer-virksomhed, der viser baade det rette Greb i det givne Øjeblik og dertil Godmodighed ved Siden af hans forøvrigt ubestridte Ubestikkelighed. Det ene Tilfælde indtraf en Dag, jeg sad ene hos ham paa hans Kontor; saa kom en køn, ung Kone, iført sin bedste Hedebodragt, men bitterlig grædende og bad Herredsfogden, om hun da ikke kunde blive skilt fra sin Mand, eller om han da ikke ialfald kunde blive straffet? »Skilt? Hvad er der da ivejen med Jer?« Jo, han var saa fæl og ond ved hende! »Naa, hvad gjør han da? Slaar han Dig?« »Næ, han slar mig inte . . . men . . .« »Naa! for Pokker, hvad gjør han da?« — »Han niver (kniber) mig!« »Naa, og saa det kommer Du her og gjør Vrøvl over;« og saa fik hun et oplivende Ørefigen i Tilgift. »Gaa Du nu hjem til din Mand og se at forliges med ham,« hvorpaa fulgte en alvorlig Formaning om Fordragelighed, og — hun kom ikke igjen. Og den anden Historie var følgende. En Dag, som hans Fuldmægtig, Skriver og jeg sadde ved Middagsbordet, kom den ovenomtalte Maren ind i Spisestuen med en Hare i Haanden. »Ja, Hr. Foged! her er Lars Jensen fra Gjevninge (eller et andet Navn og Sted, som jeg ikke mindes), han kommer for at takke for naadig Straf og saa be'er han, om Herredsfogden ikke vil forsmaa denne Hare.« »Jeg tror Fanden plager ham, giv mig Haren, og lad ham saa komme ind til os.« Ind kom da den gamle, uselige Bondemand næsten krybende hen til de C. greb hans Haand og kyssede — ikke Herredsfogdens; det var altfor formasteligt — men paa sin egen, der havde rørt ved den høje Øvrigheds — og fremstammede sin Tak for naadig Straf; han var fornylig løsladt fra et kortere Fængselsophold, vel sagtens for et lille Ejendomsindgreb og vilde saa bede Herredsfogden ikke forsmaa denne lille Hare, der muligvis turde være et heldigt Resultat af lidt Krybskytteri. »Hør nu, Lars Jensen,« udbrød de C., »plager S . . . Dig?« og saa tog han Haren og slog den paa begge Sider af Hovedet paa Bonden, »tag Du din Hare og understaa Dig ikke til at komme igjen paa den Maade; lad mig se, at Du skikker Dig ordentlig herefter og gaa saa ud i Køkkenet og faa Dig en Skaal Suppe!«

De Coninck døde 12 Aar efter at jeg havde forladt Roskilde, men ikke sjældent besøgte han mig i København, og da maatte jeg ret ofte være hans Gæst paa en Restauration, hvor vi ved et Glas Vin drøftede gamle Dages fornøjelige Minder. Endnu i 1863, da et offentlig Hverv i 4—5 Maaneder krævede min Nærværelse 2 à 3 Gange ugentlig i Roskilde¹⁾ var jeg hyppig hans Gæst. Han døde 73 Aar gammel, endnu virkende i sit Embede den 10. April 1870; men længe forinden havde han taget det — forøvrigt ganske overflødige — Løfte af mig, at jeg vilde følge ham til det sidste Hvilested her paa Jorden, og dette Løfte holdt jeg sammen med en vistnok fuldtallig Repræsentation af den de Coninckske Slægt, overværende Bisættelsen i Roskilde Domkirke og faa Dage efter Ned-sættelsen af hans Kiste i det store Familiegravsted paa den fransk-reformerte Kirkegaard, hvor en hvid Marmortavle viser, hvor hans Legeme fandt den Hvile, en i en vis Retning sønderrevet Livsførelse ikke havde undet ham her paa Jorden. —

I ovenstaaende Blade har jeg søgt at tegne et Billede af de Familiekredse og Personer, med hvem jeg fortrinsvis færdedes i R., og i hvis Hjem jeg fandt gjæstfri Modtagelse. Selvfølgelig omgikkes jeg mange flere, jævndrende unge Købmænd, Fuldmægtige hos de forskellige Retsbetjente, som jeg lærte at kende f. Ex. i Byens Klub. Og til Minde — især for de Roskildensere, hvem disse Blade maatte komme ihænde — om Personer og Forhold for mindst et halvt Aarhundrede siden i den gamle minderige Kongestad ved Isefjorden — vil jeg i korte Træk nævne en Række Personligheder, der vare mine Samtidige i Aarene 1853—58. I første Række maa jeg da nævne den gamle General Carl Ewald (1789—1866) den bekjendte Lærer for Prins Frederik (senere Frederik VII) paa dennes store Udenlandsreise, og som efter sin Afskedigelse boede et Par Aar i Roskilde. Det var en dannet, fin,

¹⁾ Roskilde Avis havde i Aaret 1863 igjennem flere No. bragt til Torvs en Række giftige Artikler om Sparekassen i R., dens Bestyrelse og Status. Bestyrelsen, sin redelige og forsigtige Forretningsførelse bevidst, følte dog i Sparekassens velforstaede Interesse, at burde nedslaa hver Skygge af Anke, og spurgte den københavnske Sparekasses Direktion til Raads, og to af dennes Medlemmer, Etatsræde E. Collin og E. Schiern betroede mig det ærefulde Hverv, at opgøre R. Sparekasses Bøger og Status; der var naturligvis Intet, absolut Intet ivejen. (Se Rosk. a. Sprk Jubilæumsskrift, R. 1903, S. 34 og fl.).

kundskabsrig Mand og dertil personlig højst elskværdig. En Slægtning af mig og Ven af ham havde anbefalet mig i hans Velville; han opsøgte mig, aabnede sit Hus for mig og betroede mig senere at ordne hans ret anselige Bogsamling.¹⁾ Af Stadens Øvrighed har jeg alt nævnt Borgmester og Byfoged, Justitsraad L. Foss, Byskriver var Justitsraad Holm, Raadmand var Kammerraad Fritz. Her maa vel forøvrigt nævnes foruden de Coninck, Herredsfogden i Ramse Thune Herred, Elberling, der tidligere havde været Embedsmand i de danske Besiddelser baade i Ost- og Vestindien og som ligeledes havde Embedsbolig i R., Toldforvalter Breyen o. fl. Den lærde Republik, hvis Medlemmer forøvrigt færdedes meget lidt indbyrdes eller mellem Borgerskab og Embedsstand, bestod af Filologen, Rektor, Dr. C. W. Elberling (Broder til ovenanførte Herredsfoged E.). Han var en meget anset Filolog, syslede ogsaa med Holberg-Litteraturen og udgav i 1866 Nicolai Klimii iter subterraneum; Overlærer var P. D. Broager, der som tidl. nævnt manglede baade venstre Arm og højre Fod, begge Skavanker foranledigede ved Ulykkestilfælde. Trods disse legemlige Mangler var han meget bevægelig. Om Sommeraftener gik vi jævnlig lange Ture sammen til Boserup Skov og det var paa en saadan, at han opdagede min usædvanlige Langsynethed, en Egenskab, hvis Besiddelse jeg selv ikke havde Anelse om. Ved at se op paa Stjernehimlen og beundre Jupiters glimrende Pragt, henkastede jeg: det var dog mærkeligt med den lille bitte Stjerne saa tæt op ad Jupiter! »Hvad er det De siger, Menneske!« udbryder han og griber mig i Armen, og da jeg saa forklarer ham, hvad jeg saa', var han ved at udraabe mig som et af Verdens Vidundere og Mage til Skrædderen i Breslau²⁾, men det har moret mig mange Gange derefter selv i min høje Alder endnu at kunne give Beviser derpaa, om jeg end ikke kunde drive det til milelangt borte fra R. at kunne se paa Domkirkens Uhr hvad Klokken var; som en langsynet Pralhans broutede med, skjøndt der ingen Uhr var paa Kirken. Broager var en ivrig

¹⁾ Han var Fader til den bekendte Romanforfatter H. F. Ewald (født 1821).

²⁾ Vistnok 20 Aar efter maatte jeg til en Øjenlæge, da mine Øjne smertede ved Læsning og Skrivning og ved i den Anledning at undersøge dem, kom ogsaa han frem med Skrædderen i Breslau og vilde absolut skrive om mig, hvad jeg dog paa det bestemteste frabad mig.

Kortspiller, og man maatte beundre den Smidighed hvormed han, trods Manglen af venstre Arm, kunde f. Ex. blande Kort. Han satte hele Kortspillet op i Armhulen mellem Stumpen af venstre Arm og Brystet, og derefter bearbejdede han Kortene, der sad som i en Skruestik, med højre Haand til de var behørigt blandede. De givne Kort kunde han baade samle og sortere alene med højre Haands 5 Fingre. Jeg boede i samme Hus som han i over et Aar og han var i mange Retninger baade interessant og morsom, men havde ogsaa mange Særheder. Han var min Collegas faste og vistnok ogsaa gode Kunde og kun naar denne ikke havde og ikke kunde skaffe det forlangte kom Br. til mig, og skjøndt han godt vidste, at vi to Colleger kom helt fredeligt ud af det sammen, morede det ham stadigt, naar han havde anskaffet sig den eller den Bog, at nu havde han købt den hos »min Fjende«. Skolens 2den Overlærer var Filologen og Personalhistorikeren F. E. Hundrup; Adjunct Ed. Erslev (se ovenfor), Ed. Flemmer, C. W. Smith, ivrig Holberg-Dyrker og senere Professor ved Københavns Universitet i slavisk Litteratur. Dohn (i Fransk), Steen-Friis (Geografi) se ovenfor, og Brødrene Martin og Christian Hansen (henholdsvis Historie og Mathematik), to overordentlig elskværdige Mennesker, Sønner af Friis' Formand, Justitsraad, Stiftsskriver Hansen. Morsomt nok blev Martin Hansen atter Friis' Eftermand i Embederne ved Kirken. Flere af disse Lærere havde et Bierhverv ved Pensionater for skolesøgende Elever af Cathedralsskolen, af hvilke de fleste bleve mine faste gode Kunder. Dog ingen Regel uden Undtagelse. Da jeg en Gang ved Aarsskiftet udsendte mine Regninger til Forældrene for deres Sønners Forbrug af Skolebøger og Skrivemateriale, modtog jeg en Protest fra en Fader, endda en Landsbypræst, der med en Prokurators Snildhed begyndte med, at han ikke havde anmodet mig om at aabne hans Søn Credit, at jeg vel nok vidste at han (Faderen) ikke behøvede at betale den Gjæld hans umyndige Søn havde gjort, og at jeg endda savnede Beviser for, at Sønnen virkelig havde faaet de Sager, Regningen lød paa, hvad den lille Fyr ikke prøvede at benægte; en længere Korrespondance udspandt sig mellem os, i hvilken han iblandt flere Ubehageligheder ikke var langt fra at true med, at han mente at

kunne faa mig straffet for at have benyttet hans Barns Umyndighed, indtil jeg fik Drengens interimistiske Vært til at forestille Faderen, at saadan var Skik og Brug ved Skolen og at Barnet dog ei kunde faa Faderens Samtykke, naar han skulde have en Blyant eller en Skolebog og naturligvis fik jeg mine Penge.

Byens Geistlighed repræsenteredes af Domkirkens, Vor Frues og St. Jørgensbjergs Præster. Domkirkens: Domprovst Ortved, 2den Præst: Pastor Grüner og Kateket, Pastor Olivarius, der snart afløstes af Pastor Lange, Svigersøn af en af Byens Storborgere, Møller Brønne i Hersegadens Mølle. Consistorialraad Hans Hertz var Sognepræst til vor Frue og St. Jørgenskirke og havde som ordineret Medhjælper sin Søn Michael Hertz, der senere blev Kateket ved Domkirken og Roskilde Borgerskoles Førstelærer.

Domprovst O. var en meget begavet Mand med Egregie til Embedsexamen, men uden at gaa Manden for nær tør af siges, at præstelig Virksomhed ikke netop laa for ham; hvad der maaske bidrog noget hertil, var hans hyppige Forandringer i Embedsstilling; begyndt som Præst i København, var han i 6 Aar Præst og Missionær i Dansk Vestindien, derefter i en Aarrække Præst og Provst paa Bornholm, saa Sognepræst ved Sct. Knuds Kirke og Provst i Odense Herred indtil han endte som Domprovst i Roskilde og Provst for Sømme og Voldborg Herred; hele dette, man kunde næsten fristes til at sige, omflakkende Liv, gav hans Væsen en vis sømandsmæssig Frejdighed. Han var en overordentlig jovial Mand, der sandelig ikke gjorde en Røverkule af sit Hjerte. Utallige vare Historierne om hans drastiske Svar og morsomme Frisprog og saa var han bl. a. en udmærket — Lhombrespiller! Følgende for Kjendere af det ædle Spil let forstaaelige lille Episode, der forøvrigt var foregaaet længe før min Roskilde-Tid, beretter vel ikke noget om hans Dygtighed, men mere om hans ubundne Frisprog. En Aften var han Gæst hos den bekjendte Agent S. K. og Spillepartiet bestod af denne, hans Svoger, Minister B., Ritmester B. ved den i Roskilde garnisonerende Husareskadron og Domprovsten. Saa hændte det, at en af Spillerne blev Codille i en Solo og den Sensation dette vakte, affødte følgende Replikker: Domprovsten: »Aa, maa vi

ikke se den Solo«; Kortene tages altsaa op paany og Solokortene lægges aabenlyst samlede paa Bordet; men medens Ritmester B. andægtig folder sine Hænder og udbryder: »Gut Vater i Himlen! at blive Codille i den Spiel«, betragter O. nøje Kortene og ender med at sige: »Det var S . . . ! det har jeg aldrig set Mage til.« — Relata refero. Vi, han og jeg, kom godt ud af det sammen og ogsaa jeg har en lille Erindring om hans fri Tone. Jeg gik en Dag paa Gaden sammen med en af Adjuncterne kort før Paaske- eller Pintseferien, da vi mødte Domprovsten. »Naa, hvad gaar de Herr og prater om?« og Samtalen falder da paa Ferien og dens Anvendelse. »Ja, de Herr kan sagtens,« siger jeg, »jeg maa kjønt sidde hjemme og passe Kramboden, mens . . .« »Ferie!« afbrød O. mig, »jeg har P o k k e r ikke Ferie, jeg skal præke baade imorgen og iovermorgen,« hvilket jo unægteligt ikke var noget synderlig præsteligt Svar. —

Consistorialraad H. Hertz var en affældig Mand, da jeg kom til Roskilde og Skrøbeligheden blev ikke ringere i den Tid, jeg boede der. Han var Søn af Biskop Jens Michael H. i Ribe. Hans Børn, især Datteren Else, der en Maanedstid efter min Bosættelse ægtede Adjunct Ed. Erslev, har jeg ovenfor omtalt, hun var mig god til det sidste og hendes varme Venskab omfattede ogsaa min Hustru og mine Børn med Trofasthed. —Hendes yngre Søster Sophie ægtede Adjunct, senere Overlærer Ed. Flemmer, kgl. ansat ved RoskildeCathedralskole og Sønnen, forannævnte Jens Michael H. var, tør jeg nok sige, min gode Ven; han var en stille, dyb Natur, hvis Livs Vej ikke var strøet med Roser; han døde 72 Aar gammel ugift i Roskilde i 1897; jeg opbevarer endnu en tørret Rose, som han bragte mig den 3. Maj 1857 paa Banegaarden i Roskilde, da jeg tiltraadte en Reise til Paris, idet han bad mig i den store Verdensstad ikke at glemme det gamle R. Faderen Hans Hertz, var i sine unge Dage stærkt optaget af Aandslivet i København i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Selv godt begavet var han en velset Gæst i Hovedstadens litterære Kredse, bl. a. hos Fru Gyllembourg og I. L. Heibergs, og et i Ungdommen sluttet varmt Venskab med vor berømte Landsmand, Componisten Ch. E. Fr. Weyse (1774—1842) gjaldt hele Livet. W., der som bekjendt var ugift, havde sit kjæreste

Sommerhjem i Hertz idyllisk beliggende Præstegaard ved den gamle Domkirkes Fod, og med sin henrivende Udsigt ned over St. Jørgensbjerg og Isefjordens blanke Vover. I dette Hjem havde Weyse sit Klaver,¹⁾ men i stille Aftentimer fyldte hans Kunstnerhaand Domkirkens mægtige Rum med stemningsfulde Fantasier.

Ogsaa med en Del af Omegnens Præstestand havde jeg venlig Forbindelse og dertil gode Kunder. Først blandt disse maa jeg nævne Pastor Holst i Borup og Kimmerslev, hvem jeg flere Gange besøgte med min Fader, der var gammel Bekjendt af Familien H., saa var der den mærkelige gamle, musikkyndige Pastor Winding i Himmeløv, Fader til vor saa tidligt bortkaldte, berømte Componist E. Winding; den rigt begavede og lærde Lic. theol. Werlin, Christian Wintners Hustrus første Ægtefælle; han besøgte mig jævnlig i Roskilde og vedblev med at være min Kunde, efter at jeg var flyttet til København. — Endvidere Pastor Milo i Kornerup, hvem de Coninck en Dag paa et Hestemarked i R. præsenterede for mig som Hestehandler Milosen, eftersom han var iført lange højskaftede Støvler, lodden Hue paa Hovedet og en vældig Ridepidsk i Haanden; Bondevennen og Forfatteren, Pastor Børresen i Kyndby, (senere i Kjøbeløv paa Laaland) med hvem jeg senere ved mit Ægteskab blev langt ude beslægtet; den landøkonomiske Forfatter, Præsten Jensen i Austed, Samleren (af franske Comedier) Pastor Helleman i Rye og flere. Ligeledes havde jeg en Ven i Skolelærer Rudmose, Ferslev og Venslev (i Werlins Præstekald). R. var en mærkelig Autodidact med en aldeles umættelig Trang til sine Kundskabers Udvidelse; han købte Bøger i store Mængder, og var de ham for store og kostbare, fik han Omegnens Folk (Præster, Proprietairer og Forpagtere) til at anskaffe dem. Jeg var en Dag og en Nat hans Gjest i hans tarvelige Hjem i Ferslev og blev inderligt gjæstfrit modtaget. Efter sin Afskedigelse flyttede han til Frederiksborg, hvor han døde i Oktober 1902 i den høje Alder af 88½ Aar (Se Erslevs Forf.-Lexikon II 718. Suppl. II 873).

¹⁾ Dette Klaver, der først tilhørte ovennævnte Pastor J. M. Hertz, er nu i hans Svigerindes, Fru Hertz's Besiddelse i Roskilde; men man har givet mig det Tilsagn, at det ved hendes Død skal tilfalde »Københavns Musikhistoriske Samling«, stiftet i 1897.

Naar jeg nu har dvælet ved Geistligheden ligger det jo nær her at medtage en Personlighed, der i sin Virksomhed stod i Forbindelse med en af Roskildes Notabiliteter, nemlig Domkirkens berømte Orgel-Virtuos, den slesvigskfødte Organist, Professor Hans Matthison-Hansen, tillige bekjendt som en betydelig Componist. Oprindelig bestemt til Malerkunsten blev han Eckersbergs Elev, men Musikken tog hans Interesse fangen og det var ingen ringere end Weyse, der gav ham sin vægtige anbefaling til Organist-Embedet ved Domkirken, som han fik i 1832 og beholdt til sin Død i 1890. Han er Stamfader til en stor Musiker-Slægt i flere Generationer, (saaledes Professor Godtfred M.-H., Organist og meget søgt Lærer, Pianistinden, Fru Nancy Melby, gift med Maleren Vilhelm Melby, Organist Waage M.-H. ved Roskilde Domkirke og flere). Kirkens Cantor var Søren Hartmann, en overordentlig elskværdig Mand med hvem jeg ret hyppigt kom sammen, saavel som med hans Frue i det Glückstadtske Hus; H. var Fætter til vor berømte Componist I. P. E. H.; og saa var der jo Domkirkens Klokker, Jørgensen, en prægtig jovial Mand, der allerede i min Tid (altsaa i 50'erne) syntes mig en ældre Herre, men som langt senere (mellem 80—90 Aar gammel), indtraadte i den hellige Ægtestand og først er død efter det ny Aarhundredes Begyndelse.

Til Roskildes Ejendommeligheder hører ogsaa Byens mange Klostre og milde Stiftelser; og da først det adelige Jomfru-Kloster, oprindelig en gammel Herregaard, endnu tidligere i den katholske Tid et Domikaner (Sortebrødre) Kloster, men i 1698 erhvervet af Enken efter Søheltten Niels Juel, Margrethe Ulfeld og Enken efter General-lieutenant Niels Rosenkrantz, Berthe Skeel, der oprettede Sortebrødre Kloster til et adeligt Jomfrukloster. Det er bestemt for en Priorinde og 18 Jomfruer af den danske Adel eller Døtre af Mænd, der af den danske Konge er tillagt en vis Rang. Den anseelige Bygning, med røde Mursten og takkede Gavle, ligger i den østlige Udkant af Byen og omgivet — foruden af de store Økonomibygninger — af en smuk Park, og den til offentlig Spadseregang udlagte lille Lystskov, Klostermarken og har dertil ret betydeligt Jordegods. Klosteret har en egen Præst (i min Tid Pastor Winding i Himmeløv),

Klosterforvalter (Götzsche) og Klosterkasserer (Glückstadt). Priorinde var i min Tid Comtesse Ahlefeldt-Laurvigen. Klosteret har en fornylig restaureret pragtfuld Riddersal med kostelige Gyldenlæders Tapeter og en Mængde interessante Portraiter af historisk-bekjendte Personer. Fortiden beboes det kun af Priorinden og 6 eller 8 Conventualinder, men har en stor Række »indskrevne Frøkener« med og uden Hæving. Endvidere Duebrødre Hospital med Filial Duebrødre Kloster. Det ældste Duebrødre Hospital opførtes i det 14. Aarhundrede og laa uden for Byen ved Enden af Gaden »Støden«; i 1743 flyttedes det til »Fondens Bro«, hvor det laa i min Tid, men er senere (i 1878) nedrevet og opført i udvidet Skikkelse af Herholdt i en smuk gotisk Stil. I Aaret 1847 opførtes den ovennævnte Filial »Duebrødre Klosters ny Stiftelse i Bredegade«. Navnet »Kloster« er forsaavidt uden Hjemmel, som Duebrødre Hospital aldrig har haft noget med Klostervæsen at gjøre. Af andre Stiftelser kan nævnes Søren Olsens Hospital, stiftet 1592, i St. Ols-gade, der har 6 Friboliger for trængende Mænd og Kvinder, Meyercrones Stiftelse af senere Datum, for 3 Enker og fremdeles flere lignende Stiftelser.

Øst for Domkirken, og forbundet med denne ved den berømte Absalonsbue, ligger Palaet opført i 1733 paa den gamle Bispegaards Plads, hvilket forklarer Buens Tilblivelse. Det er en tarvelig Bygning, der i min Tid afgav Contor og Bolig for Amtsforvalter Bjerg og tildels udlejedes til private. Steen-Friis boede ogsaa nogle Aar i Palaet, hvor som bekjendt Roskilde Stænderforsamling i sin Tid havde Sæde. Roskilde Cathedralskole, hvor jeg havde min væsentligste Kundekreds, en nyere Bygning fra det 19. Aarhundredes første Halvdel, laa, hvor den nu ligger, paa Domkirkepladsen.

Roskilde var i hine Tider, naar henses til Indbyggerantal (ca. 4000 M.) og til Kjøbenhavns Nærhed, rigeligt forsynet med Læger. Jeg har ovenfor nævnt den notabelste af dem, min kære Ven, Hospitalslæge C. K. Schiøtz; af andre Samtidige mindes jeg en Dr. Fanø, Distriktslæge Seidelin og dennes Søn, der blev Læge ved Jernbaneanlægget, Dr. Marcher, Liebenberg, Broberg, Dorph (senere Stadslæge i Aarhus), Erichsen, en yngre Mand der efterhaanden fik en stor Landpraxis,

men døde tidligt,¹⁾ og i de sidste Aar af mit Ophold, Distriktslæge Dr. Ryge, Søn af den berømte Skuespiller og Læge Dr. R.; maaske der endda var flere. Heldigvis trængte jeg ikke til Hjælp af nogen af dem og havde desuden Hjælp nok af min ældre Broder, der var Læge i København. Byens Apotheker var Hr. V. E. Gottlieb, en elskværdig Mand, jeg traf i den Glückstadtske Kreds og som lever endnu (1905) i en høj Alder paa Frederiksberg. Ligesom jeg ikke, paa Dr. Schiøtz og hans Hus nær, havde videre Omgang med Lægestanden, saaledes var Købmandsstanden mig ret fremmed, skjøndt jeg jo selv paa en Maade hørte til den. Sagen var den, at jeg var ung, ikke vant til videre Selskabelighed eller Ynder af højt Kortspil. Bøger købte Købmændene ikke, ialtfald ikke hos mig, og kun i Ny og Næ lejedes en ny Roman i mit Lejebibliothek. Byen levede jo paa de gamle Traditioner fra Tiderne før Jernbanen fra København, da Slægterne Borch, Brönniche og Kornerup dannede et Patriciersamfund, hvor Egnens Herremænd, Proprietairer og velhavende Bondestand omsatte deres Producter eller ialtfald for en Del gjorde deres Indkøb. Derom vidnede de store udstrakte Købmandsgaarde med Plads til om det skulde være, hundrede med Kornvarer læssede Bøndervogne, hvis Ejere gik ud og ind i Købmandens Krambod, Kontor ja vel ogsaa — ialtfald de finere af dem — inde hos Madammen i Storstuen og hvor der gerne vankede en og anden passende Forfriskning af en bedre Kvalitet end den søde Snaps Extract og en »Næfuld« Rosiner og Mandler, der serveredes i Kramboden; men ak! hvor sørgelig tomme kunde de store Gaarde ogsaa staa hele Dagen igjennem! Goldschmidts uovertræffelige Fortælling: »Min Onkels Tømmerplads«, giver et glimrende Billede af Livet i et saadant Købmandshus i første Halvdel af det 19. Aarhundrede i en sjællandsk Provinskøbstad, langt bedre end jeg formaar at skildre det. Maaske tager jeg feil, men jeg synes at have Følelsen af, at Jernbanen mellem Hovedstaden og R. og end yderligere da den forlængedes Sjælland igjennem lige til Korsør, gjorde den gamle Kongestad, berømt ved sin Domkirke og de sprudlende Kilder, til en blot og bar Mellemstation med skjønne

¹⁾ Svigersøn af den joviale Forstraad Kløver, der vist var Skovrider ved Magistratens Skove i Roskildes Omegn.

Omgivelser (Boserup, Bognæs og Ledreborg). Af Roskildes Plutokrati og Patricierslægter var i min Tid særlig at nævne Agenterne¹⁾ Brødrene Anders og Søren Borch, Søren Kornerup og Sønnen, Cand. phil., Købmand og Agent Hans Jacob K., Købmændene Hans Kornerup og Jacob Brønniche. Disse Navne tilhørte en, jeg tror i Aarhundreder indbyrdes ved Slægtskab og Svogerskab forbunden Familie, der, som jeg tror, oprindeligt stammer fra Landsbyen Kornerup mellem R. og Holbæk.²⁾ Af andre større Købmænd mindes jeg gamle Købmand Lindhardt, Købm., Consul Schram, Daniel Jacobsen, Brødrene Niels og Carl Madsen, Niels Møller o. fl. Alle disse Købmænd forhandlede i Grunden alle Slags Varer: Manufaktur, Urte- og Isenkram, Vin, Hørkram, Tømmer o. s. v. Men i min Tid etableredes forskellige Specialiteter; Kapitein Sveistrups Svigersøn, Kbm. Poulsen etablerede en efter københavnsk Mønster elegant monteret Mode- og Manufakturhandel, og Kbm. Frantzen kort efter en lignende; et Par Købmænd (Kauffmann og Hellesen) dreve større Kornforretninger med Egnens Landbrugere og sparede disse for Københavns-Reiser. En gammel Original maa jeg ikke glemme, det var Italieneren, Købmand Domenico Borello med den levende Mimik, de spillende sorte Øjne, sin kostelige Mutterwitz og det komiske Kaudervælsk, han talte.

Til Byens store Festdage hørte Markederne. Udenfor Byen paa Vænget ved Enden af Ringstedgade og Hersegade afholdtes saaledes Roskilde Pæremarked; men man maa nu ikke tro, at det var Pærer, der her forhandlede; nej, det var en Fordrejelse af det tyske »Pferdemarkt« og saadanne Hestemarkeder afholdtes forresten ogsaa paa Hestetorvet ved Bane-

¹⁾ Agent-Titler er eller var et Speciale for Købstæderne udenfor København og svarer til hvad man i Kbh. gjør Købmænd og Grossere til (om ikke saa højt paa Rangstogens Trin) nemlig »Etatsraader«. Jeg tør formode, at Agenttitlen i hine Dage, hvor Forskjellen mellem Frue og Madam var skarpt afgrænset bl. a. havde det Formaal, at gjøre de store og rige Købmænds Hustruer til Fruer og saaledes i det selskabelige Samliv bringe dem paa Højde med Embedsmændenes Ægtefæller, der nød Fruetitlen og vare selvskrevne til Byens Solenniteter; nu da »Frue« Navnet er bleven det almindelige for saa godt som enhver gift Kone, er ogsaa Agent-Titlen sjældnere, og Etatsraads-Titlen hyppigere til Gjengjæld tildelt Provinskøbmænd.

²⁾ Paa en lille Reise, jeg foretog i Sommeren 1905, kom jeg i Samtale med en ung i Roskilde barnefødt Dame, Datter af en Embedsmand dertæst om forskellige Roskildske Forhold og hun fortalte mig, at Navnet Borch nu var helt uddødt ialtfald paa Mandssiden der i Byen.

gaarden; men det egentlige Pæremarked afholdtes udelukkende paa det førstnævnte Sted og gav Anledning til stor Omsætning og en mægtig Tilstrømning af Byens og Egnens Folk med dertil hørende Beværtningssteder og alskens Gøgl, Musik o. s. v. Fornøjelserne vare jo sparsomme i Roskilde, hvorfor saa ikke tage alt med. Og saa Krammarkederne, der holdtes lige udenfor min Dør og som varede i 2 Dage. Dertil strømmede Masser af ambulante Købmandsforretninger, som Dag og Nat før selve Markedsdagen tumlede med Opstillingen af deres Varer paa den mest fristende Maade. Jeg mindes de Kongsted Skomagere; de var altid stærkt repræsenteret, Bornholmske Lervarer, Kager og Kringler fra Christiansfeldt og Aabenraa, straalende uægte Guldstads fra Hamborg o. s. v. — At dertil kom Karuseller, Gynger og alskens Gøgl, Kraftprøveanstalter, Beværtningsstelte med og uden Sangerinder, Legetøjsbutikker, Frugtudsalg, Lykkespil o. s. v. er en Selvfølge. At mine Vinduer ud til det store Torv, der ligefrem havde Gader, dannede af de forskellige Boder, var fyldte med straalende Billedark, Viser og populære Smaaskrifter, var jo saare rimeligt og Omsætningen var ikke saa ringe. Skolerne havde Fridag; Pigerne i deres bedste Puds og begavede af Husbond og Madmoder med Markedsforærin-ger i Form af 3 $\frac{1}{2}$ eller en Rdl., fyldte Gader og Stræder med Larm og Lystighed, ja, selv den gamle Domkirke aabnede sine Porte nogle Formiddagstimer til Glæde for de skuelystne. Men Dagene efter — saa var Markedsrusen endt og Butikkerne følte i Sandhed den sure Svie efter den søde Kløe ved en gabende Tomhed.

At Retfærdigheden ogsaa havde sine Haandhævere i Roskilde til Anklagerens Medhjælp og til den Anklagedes Støtte, foruden Dommer og Politimester, er naturligt. I min Tid var der 2 Prokuratorer, Sørensen og Walløe, og i de sidste Aar Jacobsen, en Broder til Købmand Dan. Jacobsen. Sørensen og Walløe var begge ældre Mænd, J. en yngre svagelig Mand. S. havde en meget stor Børnekreds, i denne en Søn, der var en flink Maler, der fik Arbejde ved Restaureringen af Domkirkens Indre, og Walløe havde de to prægtige Sønner, Prosectoren ved Universitetet og den humoristiske Forfatter Knud W. og den lovende Jurist Wilhelm W., bekjendt som et

fremtrædende Medlem af Studenterforeningen, begge døde i en forholdsvis ung Alder.

Roskildes store Nærhed ved Hovedstaden var vel nærmest Grunden til, at den gamle Kongestad hverken kunde opvise nogen større Fabriksvirksomhed eller særligt udviklet Haandværksstand. Den berømte Maglekilde, vel sagtens Landets righoldigste, der giver 6 Tdr. krystalklart Vand i Minuttet, forsøgtes udnyttet af et Actieselskab paa Grund af Vandets fortrinlige Beskaffenhed til en Vandkuranstalt; men dette Foretagende trivedes ikke, og Kilden med Bygninger gik senere over i Privateje (bl. a. til Baron Dirckenck-Holmfeldt, der ejede den i en lang Aarrække, siden til Brødrene Petersen,¹⁾ der omdannede det hele til et Jernstøberi. Dens Vandmasse driver alene 3 à 4 Vandmøller paa dens Vej til Roskilde Fjord, som og andre Kilder i Byen afgiver Kraft til anden Møllerivirksomhed. Gamle Malermester Ehlers (Fader til Conf. Rd., Borgmester i København, E.) drev saaledes ved Kilders Vandkraft en Farvemølle eller Oliemølle (maaske begge Dele); selv kaldte han den — tysk som han var — »en Oehl-Fabrik«, der undertiden lød som »Oehl-Farveri«. Foruden de omtalte Farvere, Agent Svane og Hammer, mindes jeg Væver Schmeltz som en af Roskildes fremtrædende Industridrivende. Han har senere gjort sig højt fortjent af Roskilde By ved sammen med Købmand Carl Madsen at ofre store Capitaler til Opførelsen af det nye stilfulde Raadhus (1883—85, Arkitekt O. P. Momme). Ligeledes er det smukke Springvand paa Torvet udenfor Raadhuset (udført i 1895 efter Tegning af Arkitekt Mørk-Hansen) en Gave af Schmeltz, der saavel som Købmand Carl Madsen, hædredes med Agent-Titlen. Men af Roskildes øvrige hæderlige Haandværkerstand lever kun enkelte i min Erindring; jeg havde jo heller ikke meget med den at gøre; jeg havde ikke fast Ejendom og brugte saaledes hverken Tømrer eller Murer, Snedker og Maler vel nok, men det var ved min Etablering, senere ikke; men særligt mindes jeg Tømrermester Weber, en udmærket dygtig og højt anset Mand i sit Fag, dertil et højt skattet Medlem af Byens Raad; Murermester Schumacher, ligeledes en af Byens ansete Borgere, hæderlig og

¹⁾ En af disse er den bekendte humoristiske Forfatter Maglekilde Petersen.

dygtig i sit Fag. Endvidere den bekendte Murermester Schledermand, Arkitekternes, Kornerups og Steen-Friis's betroede Mand ved Domkirkens og den gamle, smukke, lille Vor Frue Kirkes Restaurering. Der var ogsaa en ung Murermester Brock, som i min Tid havde meget Arbejde i R. Han var Svigersøn af Rebslager Lassen, der var en af Roskildes mere bekendte Borgere.

I ovenstaaende Blade har jeg nu søgt at tegne lidt op om Livet i Roskilde for et halvt hundrede Aar siden og i løse Træk, som en Art Krydderi, endel Personalia om dem, det faldt i min Lod at færdes imellem i de 5 Aar jeg var Roskilde Borger; nogle enkelte af dem lever endnu (1905) og jeg vil haabe at disse, om nærværende Optegnelser maatte komme dem for Øje, vilde give mig det Vidnesbyrd, at jeg ikke har forvandsket hvad Ret og Sandhed er, naar billigt Hensyn tages til, at der ligger et halvt Aarhundrede imellem det skete og dettes Beskrivelse og skriftligt Materiale fra tidligere Tid ikke foreligger.

Men førend jeg afslutter dette Afsnit rinder et Par Personligheder mig ihu, som jeg ikke kan nægte mig den Glæde at drage frem af Forglemmelsens Støv. Den første er en agtbar Dannekvind, der allerede i min Tid var godt oppe i Aarene; det var Bagerenken, Mad. Aarestrup, der boede imellem Apotheket og Borgerskolen i Ahlgaden, og havde sammesteds i sit zirlige Hus et velforsynet Udsalg af al Slags velmagende Hvede- og Krydderbrød. Hun var et aldeles enestaaende Exempel paa Properhed og Pertentlighed, hvis Mage jeg aldrig har set, i Person, Klædedragt og Møblers og Værelsens Udstyr. Det faldt i min Lod, at jeg skulde personlig forhandle et eller andet Anliggende med hende, hvilket medførte, at hun, vistnok meget mod hendes Ønske, maatte indbyde mig, en fremmed Herre, indenfor Disken og ind i sin Dagligstue, der altid lugtede af Nyvaskethed og tørret Potpourri, hvor hvert Stykke Møbel var indhyllet i snehvide Overtræk og hvor to lange naturligvis snehvide Løbere antydede Vejen til de andre Værelser. Hendes Hæderlighed og denne hendes Properhed skaf-

fede hende ogsaa et saadant Ry, at vor nuværende Konge,¹⁾ den Gang Prinds af Danmark, ved Arveprinds Frederik Ferdinands Bisættelse i Roskilde Domkirke i Sommeren 1863, blev indlogeret hos hende. Men Rygtet vil vide, at de Lagener, der havde ligget i Prindsens Seng, uden at vadskes, blev gjemte hen, for af Mad. Aarestrup at benyttes til hendes allersidste Leje, hvad der unægtelig synes at stride mod hendes Pertentlighed, men — det var nu hendes Ambition. Om hele Historien maa jeg forøvrigt tilføje: relata refero. De næste Efternølere blandt mine Personalier er Brødreparrer Pætges, kjødelige Sødskende til vor berømte Johanne Louise Heiberg. Trykkende varm har Slægtskabsfølelsen mellem de 3 Sødskende vist ikke været, ialtfald spurgtes det aldrig i min Tid, at hun havde besøgt sine Brødre i R., hvad vistnok ikke var undgaaet Omtale i Byen. Den ene af dem var høj, stor, stærktbygget, skulderbred og af et ret jødisk Udseende. Hans Profession var Skomagerhaandværket, men han var en alsidig Mand og paa en vis Maade Borgerskabets Factotum »i Glæde som i Sorg«; Tambourmajor ved Borgervæbning og Brandkorps, Bedemand (populært kaldet »Fordandser ved Ligvognen«), Festarrangør ved Klubballer og en kostelig Forsanger med et udtømmeligt Fond af komiske, mest tyske Rundsange; han sang for medens Gæsterne faldt i som Kor i mange af Borgernes muntre Gilder. Den anden Broder var saavel i Ydre som i Fremtræden vidt forskjellig fra hin, han var en stille Mand, Hattemager af Profession, men det hed sig ogsaa, at han af og til var i Politiets intimere Tjeneste.

Den sidste ejendommelige Figur i mine Roskilde Personalier er Baron Constant Dirckinck-Holmfeld (1799—1880), Ejer af den nedlagte Vandkuranstalt, hvis mange Rum, foruden at afgive Beboelse for hans store Familie, tillige tjente til Opbevaring af en meget flot Malerisamling, der nok forøvrigt var af meget tvivlsom Værd. Det var vistnok en godt begavet Mand med mange Kundskaber, men han var meget polemisk anlagt og det gamle Ord: »Hans Haand mod Alle, og Alles mod ham« passede i alle Maader paa ham. Han levede forresten med sin Hustru og store Børnekreds af to Ægteskaber meget tilbagetrukket, og saas kun sjældent fær-

¹⁾ Christian IX.

des i Byen. Litteratur kunde han jo ikke helt undvære, og jeg saa ham derfor af og til i min Boglade. Hans literære politiske Virksomhed gik nærmest i helstatlig Retning og han var derfor en Torn i Øjnene paa det national-liberale Parti. I 1855 udgav han den berygtede Pjece »Grevinde Louise Danner, født Rasmussen, Danmarks Genius«, der fremkaldte en Generalfiskals-Tiltale, men hvori han blev frikjendt. I den bevægede Tid efter Frederik VII's Død i 1865 og ved Udbruddet af Krigen, altsaa længe efter, at jeg havde forladt R., opstod der, vistnok uden al Grund, Mistanke hos den lavere Befolkning i R. om, at han havde landsforræderiske Tendentser; man slog Ruder ud hos ham og søgte at demolere hans Bolig; han fandt det da raadeligt at forlade Landet og slog sig — saavidt jeg ved — ned i Holsten, hvor han døde i Pinneberg i 1880.

En notabel Sommergjæst havde Roskilde i disse Aaringer, idet Componisten, vor berømte Professor I. P. E. Hartmann med Familie opslog sin Sommerbolig herude imellem Byen og Boserup. Af og til havde jeg ogsaa Æren af et Besøg af ham eller hans Frue og jeg kan ikke nægte mig Glæden af at aftrykke et lille Brev jeg under et saadant Besøg modtog fra Fru H.

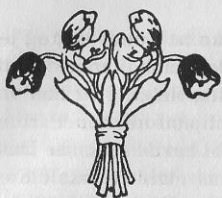
Onsdag Middag.

»Hr. Wroblewsky er det Dem mueligt, vil de da ikke til Deres øvrige Godhed føje den at laane os i Eftermiddag Andersens Eventyr eller noget Smaat af ham, han kommer til os idag og vi have herude kun hans sidste Roman.

Deres forb.

Thora Hartmann.«

Selvfølge fik Fru H. alt hvad jeg havde af A. indbundet eller opskaaret. —

Gestern lieb ich,
heute leid ich,
morgen sterb ich,
dennoch denk ich,
heut und morgen
gern an gestern.

Herder.

Til Beretningen om min Livsførelse i de 5 Aar, jeg tilbragte i Roskilde, hører ogsaa en sorgfuld Episode, der kaster et vemodigt Skær over hine Aar, nemlig mit kortvarige i saa skrøbeligt Haab indledede og i saa stor Sorg afsluttede Ægteskab med Theodora Marie Erichsen, født den 1. April 1833, † 22. Maj 1855, Datter af Plantør og Gaardeier paa Amager H. Erichsen og Hustru Marie født Schæbel. I Slutningen af 40erne kom hun, da en ganske ung Pige som Pensionær og Elev i Huset hos min Faster, der var Skolebestyrerinde paa Nørrebro. Men da jeg i Maj Maaned 1851 som udtjent Soldat vendte tilbage til mit Hjem og min Plads i Reitzels Boglade, havde Barnet i Væxt og Sind, som hun var ved min Udreise, udviklet sig til en skøn, jomfruelig Skikkelse, rigt begavet med en vaagen Sands for alt Sandt, Skjönt og Stort i Livet, og navnlig med Liv og Sjæl Dyrker af dansk Litteratur, hvis Kilder jo strømmede saa rigt i hendes Opvæksts Tid. Jævnlig saa jeg hende i min Fasters Hjem, der efter min Moders Død i 1850 var forenet med min Faders og mit; hun var da forlængst taget hjem til Moderen paa Amager, men kom dog som sagt ret hyppigt hos os, og medens Lysten hos mig vox-

ede og blev stærkere og stærkere til snart at kunne sætte Foden under eget Bord, spirede ogsaa Haabet hos mig om at kunne vinde hendes Hjerter — samt, dersom dette lykkedes, hermed Ønsket om, snart at kunne hjemføre hende som Brud, og jeg vil ikke skjule, at alt dette havde øvet sin Indflydelse paa, at jeg ikke lagde an paa at etablere mig i København, hvor, foruden de tidligere anførte Grunde, og Chancerne for snart at kunne tænke paa Giftermaal var ringere, ligesom jeg havde Følelsen af, at hun næsten nødigt vilde bo i selve København. Og som Haabet om et godt og hæderligt Udkomme ved min i Maj Maaned 1853 begyndte Boghandler-Virksomhed syntes at skulde gaa i sikker Opfyldelse, saaledes knyttedes et halvt Aar efter under de lyseste Forhaabninger et Baand, der dog, ak, saa snart! skulde briste. Min unge 20-aarige Brud havde tilbragt den uhyggelige Cholera-Sommer hos en gift Veninde i Sydslesvig; under hendes i Eftersommeren i stormfuldt Vejr søværts foretagne Hjemreise fra Flensborg, havde hun paadraget sig en hæftig Brystforkjølelse, der ikke synderligt hævedes, men som i Vinterens Løb søgtes hæmmet ved Husraad i Haabet om, at det kommende Foraar skulde bringe Helbredelse. Men under den travle Beskæftigelse til det til Oktober Maaned 1854 berammede Bryllup skred den snigende Sygdom, trods al anvendt Lægehjælp sin ustandselige Gang, og da vi naaede den berammede Bryllupsdag, den 25. Oktober, var min unge Brud saa svag, at Vielsen maatte foretages i daværende Præst ved Garnisons Kirke, Carl Bruuns Hjem i Bredgade i Forlovernes Nærværelse; ja, hun var saa svag, at hun end ikke magtede knælende at modtage Kirkens Velsignelse, da Præsten lagde vore Hænder sammen. Min Svigermoder havde lejet Værelser i Mad. Vincents Lokale (den Gang paa Kongens Nytorv) hvor en Frokost serveredes og en Kreds af Slægt og Venner med Smil paa Læben, men med Sorg i Hjertet bragte os deres Lykønskninger, men hvor den unge Brud, trods al Svaghed og Afkræftelse, var forhaabningsfuld og glad. Efter et Par Timers Ophold kørte vi til Banegaarden ved 2—3 Tiden til vort nye Hjem i Roskilde; for at skaane os for al Opsigt ved vor Ankomst til Roskilde, havde min kære Ven, Cancelli-

raad de Coninck sendt os sin lukkede Wiernervogn i Møde ved Hedehusstationen, hvorfra vi saa kørte til vor Bolig i Tobaksspinder Bangs nyopførte, smukke Ejendom paa Torvet, hvor jeg baade havde Boglade og Beboelse. Og dér traf vi efter Aftale min trofaste Barndomsveninde Emilie Løbner, Theodoras bedste Veninde i hendes korte Jordeliv og min Fasters Arvtager i Skolevirksomheden. Hun havde smykket Hjemmet med et rigt Blomsterflor og ordnet de af hende medbragte eller til dette sendte Gaver, med kjærlig Haand.

Saa var da Maalet naaet, men hvorledes! Den unge Hustrus forunderligt forhaabningsfulde Syn paa Livet og Slægts og Venners Trøst og Kjærlighed foregølede mig vel en lille Stund en lys Fremtids Lykke, men snart skulde den vise sig som et daarende Fata morgana. Vinteren 1854—55 var usædvanlig streng og haard, og den skulde ikke bidrage til at dæmpe den knugende Angst, der Dag for Dag bragte Haabet til at synke, alt som den stakkels Lidendes Kræfter svandt. Min gamle Faders, Emilie Løbners og enkelte andre Kjæres Besøg vare som Lyspunkter i de mørke Dage; ogsaa mindes jeg, at hun med mig, kort efter vort Bryllup, overværede en Koncert i »Prindsen«, hvor jeg maatte bære hende op til en Loge bag Concertlokalet, og at hun en stræng, men stille Vinterdag, da Solen lagde sit lysende Skær over Domkirkens snelagte Taarne og Tinder og Husenes Tage, yttrede Lyst til at komme en lille Tur ud. Atter fik jeg de Coninck's lukkede Vogn at laane og den lille Tour syntes at oplive og vederkvæge hende. — Men disse to vare ogsaa hendes eneste Udflugter fra vort stille Hjem. Hvor mindes jeg ikke Eftermiddagstimerne i Skumringen, naar de flittige Hænder hvilede fra Haandarbejdet og hun, indsvøbt i Pelsværk, sad i Kakkelovnskrogen og krøb sammen, medens jeg, siddende paa en Skammel ved hendes Fødder, søgte at lokke Billeder frem om kommende Dages Lykke i Vaar og Sollys.

Efterfølgende Strofer, der blev til, kort efter at hendes milde Øjnes Lys var slukket i Døden, viser bedre end mange Ord de tunge Tanker, der fyldte min Sjæl i hine sorgfulde Dage:

Her sadde vi og paa min Skulder hviled'
sig hendes trætte Hoved mange Gange;
ej saa hun da, ej aned' hun hvor bange
min Sjæl sig krymped', medens Øjet smiled'.

Thi fra mit Bryst, det sorgbespændte, trange
en Sværm af lyse Billeder der iled'
som Fremtids Lyst og Fremtids Haab fremstilled',
og fuld af Tro hun hørte mine Sange.

Og stundom digted' jeg saa varmt, saa længe,
at Haabet spired' i mit eget Hjerte.
Og for et Øjeblik mig selv jeg daared'.

Ja, det var Digtning kun, det vidner Saaret,
som brænder nu med dobbelt heftig Smerte,
da digtet Haab ej boer i mine Sange.

Saa naaede vi Julen og Aarsskiftet, for mig i Følelsen af, at det var hendes sidste, og sidst i Marts, da Lægen fra København, som hun havde ønsket at beholde ogsaa efter Brylluppet, den 22. Marts 1855 for sidste Gang var hos os og jeg fulgte ham til Banegaarden, sagde han: »Ja, nu er det snart forbi!« Og paa mit angstfulde Spørgsmaal: »Snart? — Maa neder, Dage —?« svarede han: »Nej, Timer!« Og saaledes var det; da jeg kom hjem til hende ved den Seng, hun ikke havde forladt i de sidste Døgn, laa hun med straalende Øjne og et lykkeligt Smil paa Læben og ventede mig. »Ja, nu bliver jeg rask; nu føler jeg det! Det sagde Doctoren ogsaa.« En halv Time efter drog hun sit sidste Suk, uden Spor af Smerte eller Kamp. —

Efter Beretningen om denne i hele min Livsførelse saa stærkt indgribende Episode, og trods et halvt Aarhundredes Forløb, deri indbefattet et usigeligt lykkeligt 2det Ægteskab fra 1859 til det ved Døden opløstes i 1888, et Tidsrum, der ikke formaar at udlette de vemodige Fortidsminder om min Ungdoms Brud, vender jeg tilbage til nogle afsluttende Beretninger om mit Roskildeliv.

Efterhaanden, som jeg fik fastere Fod at staa paa i Byen og Forretningen tog Fart, kunde jeg dog skaffe mig en lidt friere Stilling, jeg kunde antage en Lærling foruden Bydrenge, og da han var kommen saa nogenlunde ind i Forholdene, kunde jeg endog udfolde den Flothed at foretage det mærkelige, en Spadseretur om Middagen. »Det mærkelige«, vil Læseren spørge, som der var noget »mærkeligt« i at gaa en Tour? Ja, det var der netop; det var saa sjældent i de 5 Aar, jeg boede i R., at Folk kunde foretage noget i den Grad ørkesløst midt paa Dagen, at mange gode Damer i R. vare nær ved at trykke Næserne flade, naar Cancelliraad G. og Frue eller andre gode Venner og jeg gik gennem Byen for at naa de smukke, men tomme Spadseregange som i Klostermarken ad Tuttestien, ned til St. Jørgensbjerg og den lille Havn eller ad Landevejen til Roskilde Hvile, for at samle Appetit til Middagsmaden efter Formiddagens dog for mig sjældent anstrengende Arbejde. Men man fandt ogsaa at kunne benytte mig i det offentlige Tjeneste, og da der netop i hine Aar ved Lov oprettedes en Institution, »de Fattiges Kasse«, til Hjælp for Byens Trængende, men hvis indsamlede Beløb ikke maatte betragtes som Fattighjælp, der medførte Tab af borgerlige Rettigheder og hvis Bestyrelse overdroges til Mænd, valgte af Øvrigheden og selvfølgelig ulønnede, blev Cancelliraad Glückstadt, Hospitalslæge C. Schiøtz og jeg udset til denne Stilling, som jeg beklædte indtil jeg forlod R. I en forholdsvis lille Kommune, hvor saa godt som alle kjendte hinanden ind-

byrdes, om ikke andet, saa paa 2den, 3die Haand, og hvor der var god Villie til at hjælpe, kunde en saadan Institution i det Skjulte lindre Nød og Trang, hvor det ikke anedes, at denne var tilstede. Vi havde derfor megen Glæde af vort Hverv og navnlig gav Juletiden og Juleindsamlingen et rigt Udbytte. For mig personlig var denne Stilling til overordentlig Glæde, idet den betroede mig, som Comitéens Kasserer, en Nøgle til Domkirken, hvor vi havde en Bøsse hængende. At jeg benyttede denne Adgang til grundige Besøg i et af Nordens skønneste, arkitektoniske Mindesmærker er en Selvfølge, og den travle Virksomhed, der netop i hine Aar herskede i det mægtige Rum, hvor Arkitekter, Malere og Haandværkere vare beskæftigede med Restaureringen, var kun skikket til at vedligeholde og skærpe denne min varme Interesse. Overhovedet havde den gamle ærværdige Bygning stor Betydning for mig i de brudte Forhaabningers Tid; hvilken Trøst og Husvælselse kunde jeg ikke da hente i Sorgen over Jordelivets kranke Lykke ved i en stille, ensom Time at vandre omkring de Aarhundreder gamle Mure, der have set Slægt efter Slægt, komme og svinde, og alle med deres smaa, jordiske Sorger og Bekymringer, og hvor blegner saa ikke endda disse Aarhundreder gamle Minder ligeoverfor Evighedshaabet!

Til en anden Virksomhed mente man ogsaa at kunne bruge mig, idet jeg anmodedes om at fungere som Censor i Borger-skolen, Friskolen og forskellige private Pigeskoler, hvilken lille Virksomhed morede mig meget; jeg mindes herfra den aldeles fænomenale Færdighed i Regning, saavel Hoved- som Tavleregningen, som Læreren ved Borgerskolen, Chr. Bech, forstod at bibringe Drengene. Han var dertil en dreven Lhom-brespiller, hvad min Lomme fik tilstrækkelig Erfaring for. —

Men bød da Livet i Roskilde ingen Fornøjelser udover de rent selskabelige, spørger maaske den ærede Læser, og Sandheden tro maa jeg oprigtig svare: saa godt som ingen. Den nære Forbindelse med København (Tivoli tæt op ad Bane-gaarden o. s. v.) Frederiksberg, Theatrene, Skovene ved Sundet absorberede saa godt som al Trang til lokale Forlystelser i den stille By. Denne havde jo sit Fugleskydningselskab for Byens Storborgere, der én Gang aarlig ved Midsommertid

afholdt sin Fest nede ved Havnen og »Børsen«, men det var nok ogsaa dette Selskabs eneste Livstegn; ja, saa var der Klubben, hvor der trivedes lidt Liv og Besøg af Byens agtbare Borgere om Aftenen; om Formiddagen kunde det en sjælden Gang hænde, at man i Forbigaaende faldt derind for at kigge lidt i de nyeste københavnske Blade og drikke en Kop Kaffe; men om Aftenen kunde der være ret livligt; i den forreste Stue fandtes der et godt Billard, der flittigt benyttedes af unge Kjøbmænd og Retsbetjente, og i Værelserne indenfor studeredes Jacob Holmblads Værker med stor Iver, navnlig i en enkelt Krog, hvorfra ikke en Lyd hørtes undtagen Kortenes Fald paa Bordet under Givningen eller en enkelt fornøden Melding. Der var 1 à 2 Partier, der dyrkede Skakspillet, som foregik under den dybeste Tavshed og Agtpaagivenhed af de spillende. Men ellers var det Lhombré- eller Whistpartier, hvor det gik livligere til ved lystig Tale og Bægerklang, medens en tung Tobakssky bølgede under Loftet i en Stue, der ofte kunde rumme 20—30 Mennesker og jævnlig sad disse samlede til Kl. 12—1 om Natten. Denne Klub foranstaltede forresten et Par Gange om Vinteren Baller for sine Medlemmer, men da jeg som tidligere omtalt ikke selv dyrkede Dandsens Glæder og ikke havde Forpligtelser til dandsende Damer i denne Retning, har jeg ingen Erindring derfra, saalidt som om de Par Maskerader, der afholdtes i Klubben i min Tid. Til saadanne Festligheder Afholdelse var der en stor Sal i Prindsen med Indretning baade til en lille Scene med fornødne Rum og Paaklædningsværelser og — i Baggrunden — foroven en Balconloge med et Par Rækker Siddepladser.

Men saa havde Roskilde til Gjengjæld en prægtig gammel Dame med et stort, et varmt Hjerte, aabent for Samfundets trængende Smaa, og hun var Byens Fornøjelsesraad i Ordets bedste Betydning. Det var Justitsraadinde Hansen, Enke efter Stiftsskriver Hansen og Moder til de ovennævnte to Brødre, Adjunkterne Martin og Chr. H. Hun var aldeles utrættelig i at virke for sit kære Asyl for Smaabørn paa Fondens Bro, arrangerede Bazarer og foranstaltede Dilletantforestillinger i »Prindsen«s store Sal med en aldrig svigtende Ihærdighed og Iver; ret mange Maaneder havde jeg da heller ikke været i

Roskilde, før hun besøgte mig, for at hverve mig som Deltager om Efteraaret i en Velgjørenhedsforestilling til Fordel for nævnte Asyl. Jeg maatte opbyde al min Sjælsstyrke til mit Nej og forsikre om min totale Mangel paa dramatisk Evne; gjøre Gavn maatte og skulde jeg, og saa blev jeg — Souffleur! Forestillingen kom ganske rigtig i Stand i Efteraaret i »Prindsen«s store Sal, efter at de behørige Prøver under megen Munterhed var afholdte, om end ikke uden bange Anelser, navnlig over de mandlige Actørens Usikkerhed i Replikken. Forestillingsdagen kom; der var godt Hus og Aftenen introduceredes af et Fortepiano-Nummer, hvorefter et Scribesk Stykke i flere Acter gik over Scenen. At opregne Rollebesætningen formaar jeg ikke, dertil svigter Hukommelsen mig, men blandt de Optrædende mindes jeg dog grant Skolens midaldrende Rektor E., der optraadte som fransk General og den noget tunghørige Overlærer H. At jeg særlig husker disse to, ligger i, at de gave mig mest at bestille i min Souffleur-Bestilling. Jeg, der var anbragt paa en lav Stol mellem Publicum og Lamperækken, maatte for at støtte navnlig den sidstnævntes svigtende Memorering, raabe saa højt, at de højtærede Tilskuere lønnede mig med rigt Bifald paa H.'s Bekostning. Af Damerne mindes jeg med Glæde de to fixe Thalias' Præstinder, der ved denne som ved lignende Lejligheder ved Ynde, Talent og Smag forherligede Festen; det var Fru Hanne Poulsen og Frk. Wibeke Staal.¹⁾ En saadan Aften sluttede gjerne med et fornøjeligt Samvær af de Agerende i al Tarvelighed et Par Timers Tid; ogsaa med sine Bazarer til Fordel for Asylet havde Fru Hansen Held med sig; de havde baade godt Besøg og gunstigt Udbytte.

Engang imellem kunde jeg ogsaa paa Opfordring af københavnske Virtuoser og Kunstnere, paatage mig at arrangere en Concert i R., og jeg fik saaledes en Gang venlig Anmodning fra Violoncellisten Kellermann om jeg vilde være ham og Sangeren Faaborg behjælpelig med at lave en Concert i R. til Fordel for den stakkels forarmede Pianist D. Med Glæde gik jeg ind paa Forslaget; lod Trommen gaa — dengang

¹⁾ Fru Hanne P., Datter af Captain Seistrup, »Prindsen«s Ejer, var gift med ovenomtalt Kohnmand P. og Moder til Lic. theol., Biskop A. B. Poulsen i Viborg. — Den nydelige Soubrette, Frk. Wibeke Staal var, om jeg mindes ret Datter af Skolelærer St. paa St. Jørgensbjerg.

kjendte man ikke Løbesedler i Provinsbyer — i Byens Gader og højt og lydt udraabe, at den og den Dag vilde D'herrer o. s. v. i »Prindsen«s store Sal afholde Concert m. m., fik lejet dette Lokale, laant — jeg troer nok — Weyses Klaver og solgt godt af Billetter i min Boglade. Det hele gik fornøjeligt og Tiden for Concerten var saaledes beregnet, at Kunstnerne samme Aften kunde komme med Toget til København og endda forinden faa spist et tarveligt Maaltid, hvorefter Faaborg og Kellermann tog hjem; men anderledes med D. Han, til Fordel for hvem hele Historien var sat i Scene, og som vist, alle Udgifter fraregnede, vilde have en ren Indtægt af 50—60 Rigsdaler, et godt Rygstød til de trange Dage, der ventede ham i København, han vilde Pokker ikke hjem, men indlogerede sig for Natten i »Prindsen«. Men næste Formiddag kom han til mig for at faa opgjort den alvorlige Del af Festen, Regnskabet og Opgørelse af Indtægten; jeg havde nu lovet hans Velgjørere at passe lidt paa ham, da han i Pengesager var som et umyndigt Barn, paase, at han ikke ødede noget i R. og bl. a. se at faa ham snarest til København. Men dette lykkedes først efter at han havde faaet et categorisk Nej til en Indbydelse, han fremkom med til mig om, at vi skulde gaa hen i »Prindsen« og spørge, om der ikke var noget tilovers af den Oxesteg, vi havde faaet den foregaaende Aften, og som vi dog formentlig havde betalt. Saa forsvandt han. Men det var forresten ikke den eneste Gang, at jeg havde den Ære at være Kellermann til Hjælp; jeg havde flere Gange den Fornøjelse at arrangere for ham Smaaconcerter i R. og havde da den Glæde i mit lille Hjem at have ham og hans Frue, den gratiøse Solodanserinde Caroline K. Ø. Fjeldsted til Gæst.

Men Aar kom og Aar gik.

Og rummer end mit 5-aarige Roskilde Liv — trods det vemodige Skær, som mit kortvarige Ægteskab lagde over disse Ungdomsaar — mange lykkelige Minder, vandt jeg end trofaste Venner for hele Livet og fulgte end Heldet mig i min Virksomhed langt over Forventning, saa følte jeg mig dog som i en Udlændigheds Tilstand. Hjemmet, det gamle velsignede Hjem paa Nørrebro (Blaagaard), hvor min kære gamle

Fader endnu færdedes, Hjemmet med sine rige, skønne Minder om en kjærlig Moder, og som tillige var min unge kortvarige Lykkes Vugge, drog mig stærkere og stærkere; der søgte og fandt jeg mine bedste Glæder hos og sammen med min Fader, mine Brødre, Slægt og Venner. Regelmæssig hveranden Søndag tog jeg hjem, men ofte, naar Forretninger om Hverdagen førte mig til Byen, endte min Reise med et Besøg paa Nørrebro. Og saa led jeg under en Passion, der ikke var langt fra at vække Forargelse i Roskildske Bekjendtskabskredse; jeg nærrede et til Begejstring grændsende Sværmeri for Mozarts »Don Juan«, og det skulde gaa mærkeligt til, om jeg ikke, naar jeg i Morgenblade saa, at denne Operaernes Opera om Aftenen skulde gaa over Brædderne paa Kongens Nytorv, fik en paatrængende Anledning til en Københavns Tour om Eftermiddag og Aften. Denne Opera fik jo en Udførelse, der, saa forekommer det mig, langt overgaar Nutidens; og endda gik den for ret tomme Bænke, saa at jeg mange Gange kun betalte denne Nydelse med en Mark (33 Øre) for en Plads i en »Sjoverloge«. Og naar jeg saa dertil føjede, at jeg kunde naa Hjemmet i Roskilde med det sildige Aftentog, vil man se, at det ikke var nogen overdreven kostbar Nydelse, navnlig naar den kunde forenes med en nogenlunde rimelig Forretningsreise.

Og til den dragende Forlængsel efter Livet i Hovedstaden bag de gamle Volde, hvis Sløifning forresten netop dengang var planlagt og tildels paabegyndt, gjorde en anden Drivfjeder sig stærkt gjældende, og den gjaldt min hele Virksomhed som Boghandler i Roskilde. Ved min Etablering havde jeg, mit store Forbillede C. A. Reitzel tro, tænkt mig Boghandelen som min Hovedvirksomhed og betragtede Handelen med Papir og Skrivemateriale som et nødvendigt Appendix, i hvilken Anledning jeg knyttede nødvendige Forbindelser med Københavnske Grossister og Mellemandlere med den Slags Varer (som tidligere omtalt); men snart lærte jeg at finde Vej til direkte Forbindelser med Hamburg og Berlin, hvilket bragte større Fordele men ogsaa optog baade Tid og Interesse; saa mente de ærede Roskildske Damer, at jeg dog nok maatte kunne skaffe dem de Noder, som de skulde bruge enten tilkjøbs eller til Leje! Ja, naturligvis, »dog med en

Del Besvær«, da Musikhandelen var et complet terra incognita for mig; endelig mente Omegnens Bønder, at den ny Bogbinder paa Torvet (det var mit stadige Navn; mit rigtige kunde de aldrig lære), der dog havde saa mange Ting; ogsaa maatte kunne skaffe dem Tapetpapir — ja, Gudbevares! og paa den Maade gled jeg ind i en travl Virksomhed, der i Grunden ikke laa rigtig for mig og lignede alt andet end en københavnsk Boghandel, og hvor enhver Tanke om mit Ideal, Forlæggervirksomhed knyttet til Sortiment — var complet udelukket.

Som sagt, Længselen blev stærkere og stærkere efter at overføre min Virksomhed til Hovedstaden, og Midlerne dertil, efter en tarvelig Maalestok, savnede jeg ikke; da Tilfældet saa føjede sig saaledes, at en Roskilde Borger havde en voxen Søn, der var anbragt i en københavnsk Boghandel, og dertil ytrede Lyst til at etablere sig i sin Fødeby, gik Sagen i Løbet af Vinteren 1857—58 saaledes i Orden, at min unge Efterfølger, Hr. K n u d J e n s e n for en passende Købesum overtog Forretningen i Foraaret 1858,¹⁾ medens jeg ordnede mig til Opbrud og lagde alt tilrette til min Flytning i April Maaned, for i de første Dage af Maj Maaned 1858 at aabne en Bog- og Papirhandel paa Købmagergade Nr. 17 i København. Mine mange Venner i Roskilde vilde dog ikke nøjes med den Afskedsvisit jeg aflagde hos dem; de foranstaltede et nydeligt Festmaal for mig i »Prindsen«, og gjorde mig den Glæde dertil at indbyde min gamle Fader som Gæst; og ved denne Lejlighed sagdes der mig mangt et hjerteligt og venligt Ord til Afsked.

Til den herved sluttede Beretning om mine 5 i Roskilde tilbragte Leveaar maa jeg kun tilføje, at jeg i disse kunde foretage forskellige Reiser i Ind- og Udland til Oplivelse i Hverdagslivets Trivialiteter. Engang saaledes, da Jernbanen Roskilde—Korsør var færdig, til Venner i Odense, én Gang, som Familierne Glückstadts og Schiøtzs Gæst en dejlig Tour over Køge, Vallø, Bregentved, Præstø, Kallehave til Møens Klint med en hyggelig Station paa Liselund; en uforglemmelig Tour, der varede det meste af en Uge. — I 1856 rejste

¹⁾ Det er den samme Forretning, der efter flere Gange at have skiftet Ejer, nu er i Hr. Erhard Flensborgs Besiddelse (1905).

jeg med min Fader til Rhinen og hjem over Frankfurt, Kassel, Hannover og endelig i Maj Maaned 1857 med min gamle Ven Theodor Reitzel og min Broder Dr. I. W. en 3 Ugers Reise til Paris. Denne Tour var da baade til Glæde og til Fordeel, idet jeg ved et fordelagtigt Indkjøb af forskelligt Skrivemateriale fortjente hele det Beløb og mere til som Reisen havde kostet. —

EFTERSKRIFT

I Maj Maaned 1903 oplevede jeg som Boghandler 50-Aarsdagen efter min Etablering i Roskilde. At Minderne om de første 5 Aar af dette lange Tidsrum saa temmelig ere bevarede hos mig, ville foranstaaende Blade forhaabentlig have vist og dog var det Jubilæumsdagen, eller rettere nogle Dage forinden forbeholdt at kalde tillive en Erindring fra mine allerførste Dage i Roskilde, der — al den Ære og Venlighed ufortalt, der vist mig den 1. Maj 1903 — hører til mine lykkeligste og glædeligste, og det er Historien om min første Bydreng.

Da jeg i 1853 aabnede min Boglade i R., var den eneste Hjælp, jeg havde, en Bydreng, hvis Tjeneste jeg endda kun havde i hans Fritid fra Borger- eller Friskolen, (jeg husker ikke hvilken), hvor han var Elev; hvor længe han gik hos mig erindrer jeg ikke, men jeg skulde næsten tro, at det var noget over et Aar og hans Tjeneste varede til hans Confirmation. Han var baade trofast, villig og høflig i sin Gerning hos mig og var mig derhos meget hengiven, saa at jeg tror, at der i al den Tid han gik hos mig ikke faldt et ondt Ord imellem os. Efter Confirmationen tabte jeg ham imidlertid af Syne. Hans Moder var en fattig Enke, der satte ham i Snedkerlære; saa kom en Dag, da han blev uenig med Svenden paa Værkstedet, og Enden blev, at han besluttede — det maa have været i 1856 eller 57 — at udvandre til saa Manges forjættede Land, Amerika, udrustet med 5 Rdl. (d. v. s. 10 Kr.), som var alt, hvad Moderen kunde skrabe sammen, men med en ærlig Villie til at tage fat. Formodentlig som Skibsdreng naaede han derover og stod saa der med saa godt som tomme Hænder uden anden Sprogkundskab end den han kunde erhverve paa Overreisen, men stor og stærk, var han, og savnede ikke Lyst til at tage fat. Men i Snedkerfaget var der in-

gen Udsigter for ham; han manglede, hvad der fordredes, nemlig Værktøj og Sproget lagde ham vel ogsaa Hindringer i Vejen. Saa udbrod Krigen mellem Nord- og Sydstaterne, og skralt var det med Fortjenesten, naar han ikke netop gav sig under Soldatertjeneste; men ledig var han jo ikke; han blev Havnearbejder og tog ellers fat ved hvad der forefaldt. Saa kom han i Kast med Kvæghandlere, der havde Trafik i Vesten med Rødhuderne, hvem han skildrede som et godlidende, barnligt Folkefærd med Barnets Lyder og Dyder og kom efter Aars Forløb over i Colorado-Bjergene, hvor Sølvminerne umaadelige Rigdomme nyligt vare opdagede, og slog sig ned i en lille Nybygger-By, *D e n v e r,*¹⁾ beboet hovedsagelig af Minearbejdere. Her kom hans Snedkerfærdighed ham tilgode, og han gav sig til at bygge Vandmøller til Udvadskning af Sølvet i de rivende Bjergstrømme, der bringer de udsprængte, sølvholdige Masser til videre Forarbejdelse ved Møllerne. Og det gik ham godt; han fik mere og mere Arbejde; men en Mangel følte han, han kunde ikke tegne, og resolut som han var, foretog han vistnok i Foraaret 1877 »et lille Trip«, som han sagde, til København og gennemgik et Kursus i teknisk Skole, og da dette ikke var ham nok, gjentog han Reisen og Tegneøvelsen næste Vinterhalvaar.

Da indtraf en Begivenhed, der med uudslettelige Træk prægede sig i min Hukommelse; en Foraarsaften i 1878, netop ved Lukketid, traadte en bredskuldret, lidt førloaden Mand med et vejrbitdt Ansigt, nærmest klædt som Sømand, ind i Bogladen og spurgte efter Hr. W. Ja, det var da mig, svarede jeg, — og saa forefaldt følgende Samtale; »om jeg da ikke kjendte ham.« — Nej, det gjorde jeg virkelig ikke! — Ja, men jeg er jo C. — Ja, jeg kjender Dem alligevel ikke — C. H. (og saa nævnte han sit Efternavn) — nej, jeg . . . Herregud, jeg er jo Deres første Bydreng i Roskilde, og De var saa god ved mig, saa jeg aldrig glemmer det. Og saa fortalte han mig alt det foranstaaende om sit Liv, og om hvordan det var gaaet ham siden han forlod Roskilde. Det blev en lang Samtale og flere Samtaler, før han drog hjem efter at han dog for-

¹⁾ D. er nu en stor By med Titusinder af Indbyggere, et Centrum tilligemed Leadville for Bjergværkstrafikken i Colorado, og dog er der intet til Hinder for, at Byen, naar Minerne ere tomte, atter synker ned i Forglemmelse og stille affolkes.

inden havde besøgt forskellige Bjergværker i Evropa. Da jeg bebrejdede ham, at han ikke allerede det foregaaende Aar, da han var i København, havde opsøgt mig, sagde han med en vis Selvfølelse, nej! han vilde først være naaet rigtig frem i sit Arbejde, og det var han først nu! Til Erindring forærede han mig en vægtig Klump gediegent Sølv, ved en chemisk Proces formet som en halvudfoldet Rose, kaldet Colorado-Rosen, som Amerikanerne, under deres Sommerbesøg i Coloradobjergene, købe som Souvenir af en Minearbejder, der senere er død. C. H. har godt kjendt ham og meddeler mig senere at han er død og har taget Hemmeligheden ved dens Forfærdigelse med sig i Graven, saa at det lille Stykke er og bliver en Sjældenhed. C. H. og jeg kom i Brevvexling, der varede i flere Aar, indtil den døde hen og jeg antog ham forlængst død og borte, saa meget mere som det var et noget omflakkende Reiseliv, hans Virksomhed førte ham ud i, ugift som han var, baade i Nord- og Sydamerika. Og Aarene kom og Aarene gik uden at jeg hørte noget til ham.

Da fik jeg en Dag i April Maaned 1903 i min Forretning Besøg af et dansk Ægtepar, der nu var kommet hjem til Danmark efter flere Aars Ophold i Udlandet og deraf 7 Aar i Denver, hvor de havde færdedes meget sammen med C. H. Nu kom de op til mig for at læse for mig et Brev fra ham, hvori han indstændig paalægger dem at forhøre, om jeg lever endnu og i saa Tilfælde bringe mig en kjærlig Hilsen og Tak for de gamle Dage. Der gik jo ikke mange Timer før et Brev til ham var skrevet og afsendt til det fjerne Vesten, hvori jeg bl. a. kunde fortælle ham, at vi to den 1. Maj 1903 kunde fejre 50-Aarsdagen, jeg som Boghandler i Roskilde og han som Bydreng hos mig. Og saa hurtig gik Brevene mellem os den lange, lange Vej,¹⁾ at jeg et Par Dage før den 1. Maj kunde have hans Lykønskning og det ægte amerikanske Forslag, at vi den 1. Maj Kl. 12 skulde drikke et Glas sammen. Han boede nu i Leadville nær Denver, og Kl. 12 Middag i L. vilde være Kl. 5 Eftm. i København. Jeg opfyldte selvfølgelig hans Ønske, staaende i min aabne Havedør med et »Skaal, C. H.!« I Juni Maaned skrev han saa, at han ca. 1. Maj hav-

¹⁾ I Region varede det 15 & 16 Dage før et Brev naaede fra Denver (eller Leadville, hvor han boer om Sommeren) til København.

de været paa Forretningsrejse i Idaho, men at han Kl. 12 sammen med en Amerikaner, hvem han havde vist mit Portrait og fortalt Anledningen, havde holdt sit Løfte.

At vor i saa mange Aar afbrudte Brevvexling er levet op igjen, forøget med Udvexling af Billeder, Prospektkort etc. er en Selvfølge; han skriver et forbavsende correct Dansk, navnlig naar henses til den ringe Lejlighed han har, til at bruge det, og er dertil en varm Patriot, der elsker sit gamle Fædreland og inderligt glædes ved de Bøger, Billeder og Ud-klip af Blade, jeg af og til sender ham. —

August 1904.

Tilføjeelse til Efterskrift.

I Tilslutning hertil kan jeg meddele følgende. En Dag i Sommeren 1911 traadte en ældre, høj og bredskuldret Herre ind i Bogladen (nu Nytorv Nr. 19) og spurgte om jeg kunde tænke mig, hvem han var; øjeblikkelig slog det ned i mig: Conrad Hansen! Og ganske rigtigt, ham var det. Han kom nu ind i mit Kontor, og en Samtale paa henvend et Par Timer paafulgte, hovedsagelig drejende sig om Fader og den Forbindelse, hvori han og C. H. i de senere Aar var kommet til hinanden. C. H. udtalte sin dybe Beklagelse over, at det ikke var lykkedes ham at komme til Danmark endnu medens Fader levede; men Forretninger havde hindret ham deri. Nu var det hans Agt, at opholde sig et halvt Aars Tid her i Landet, opsøge gamle Venner og besøge de for ham minderige Steder. I Løbet af denne Tid havde mine Søkende og jeg da flere Gange den Glæde at se ham i vore Hjem, og under et af disse Besøg hos mig, læste jeg for ham denne min Faders Beretning om hans Roskilde-Ophold. Tit og ofte afbrød han Oplæsningen med bekræftende og supplerende Bemærkninger, og for os Søkende, der jo ikke havde kendt Fader i den her beskrevne Periode af hans Liv, havde hans Fortællinger om ham og de personlige Forhold, hvorunder han da levede, selvfølgelig den største Interesse.

Paa mit Spørgsmaal til C. H. om hvordan det kunde gaa til, at et saa kortvarigt Bekendskab med min Fader og under saa ulige Forhold, hos ham kunde afføde en saa stærk Følelse af Hengivenhed, som den han (C. H.) igennem de mange Aar havde givet de utvetydigste Beviser paa, svarede han, at næst den venlige Behand-

ling, min Fader altid havde givet ham, var Grunden ogsaa den, at Fader stadig sørgede for at beskæftige ham med Skrivning, Læsning og Regning i ethvert ledigt Øjeblik og selv vejledede ham deri. Denne Undervisning tilskrev han en afgørende Indflydelse paa sin Fremgang i Livet, og derfor var hans Tanker saa ofte med Taknemmelighed vendt tilbage til hin fjerne Tid.

Den Korrespondance, som til Glæde for begge Parter havde bestaaet til min Faders Død, fortsattes fremdeles mellem hans Børn og »Faders gamle Dreng«, saaledes som vor nu nogle og halvfjerdsindstyveaarige Ven derovre i the far west-plejer at underskrive sine Breve.

Naar dette Skrift og disse Linjer kommer ham for Øje, vil han, den eneste nulevende, der paa første Haand var Vidne til min Faders første Skridt som selvstændig Mand, se, at den varme Følelse, hvormed han omfattede sin gamle Principal, og som for denne blev en Kilde til Glæde og Opmuntring i hans Alderdom, af Hjertet gengældtes, ligesom den den Dag i Dag med Taknemmelighed mindes af hans Børn.

O. W.

Tilføjeelse 2.

Under Korrekturlæsningen paa ovenst. har jeg fra Conrad Hansen modtaget et Eksempplar af Sangen »Den tapre Landsoldat« oversat paa Engelsk og vedføjet Noderne samt en Beretning om dens Fremkomst i Danmark. Den fremtræder som Privattryk og er øjensynlig beregnet paa Masseuddeling i den amerikanske Hær.

Ovenover en Afbildning af det amerikanske Nationalflag staar:

THE SCANDINAVIAN U. S. SOLDIER

Translated and Arranged by Conrad Hanson,
Boise, Idaho.

I det ledsagende Brev meddeler han bl. m. a., at han har modtaget et Takkebrev for den fra den fhv. Præsident Roosevelt og tilføjer: »Maaske vil den tapre Landsoldat blive hørt paa Slagmarken, spillet af en af Verdens største Nationers Soldater.« —

Dette Træk illustrerer godt min Faders Bemærkning om ham som en god dansk Patriot.

O. W.

RETTELSE

- Pag. 7 Lin. 10 f. n. danske Cancelli læs: Indenrigsministerium.
 » 8 » 8 f. o. Top læs: Foss.
 » 9 » 15 f. n. Byraadet læs: Borgerrepræsentationen.
 » 21 » 7 f. o. Aar udgaar.
 » 23 » 2 f. o. Dellance læs: Delbanco.
 » 24 » 3 f. n. Hensch læs: Hetsch.
 » 25 » 19 f. n. Juhl læs: Juel.
 » » » 18 f. n. Paulsen læs: Pauelsen.
 » 32 » 1 f. n. Old-Kyndighed læs: Oldkyndighed.
 » » » » II K. læs: II Række.
 » 34 » 13 f. n. 1855 læs: 1835.
 » 37 » 11 f. n. Rydberg læs: Ryberg.
 » 41 » 12 f. n. forvist. Prinsen var ikke forvist, men befandt sig paa en Rejse i de nord. Lande, ledsaget af flere Videnskabsmænd.
 » 45 » 16 f. o. 2den læs: 1ste.
 » 48 » 13 f. o. E. Winding læs: Aug. Winding.
 » » » 17 f. n. Austed læs: Ovsted.
 » » » 14 f. n. Venslev læs: Vellerup. Werlin læs: Werliin.
 » » » 6 f. n. Erslev læs: Erslew.
 » 49 » 13 f. o. Nancy læs: Nanny.
 » 57 » 8 f. o. 1865. Den her berettede Tildragelse fandt ikke Sted i 1865 men d. 13. Maj 1861.
 » 64 » 3 f. n. Dilletantforestillinger læs: Dilettantforestillinger.